

Tannhelse

Medlemsblad for Tannhelsesekretæren

01
19

Gerd Bang-Johansen

Forbundets mor takker for seg

side 16

Et felles instrument i tannhelsetjenesten

For første gang foreligger det faglige anbefalinger innen smittevern spesielt tilpasset tannhelsetjenesten.

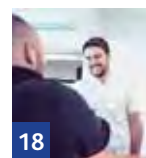
10

Tannhelsesekretærer og digital skanning

Tannhelsesekretærer kan være med på å utføre digital skanning framfor konvensjonell avtrykksteknikk.

14

Endret utdanning for tannhelsesekretærer

ThsF mener utdanningen for tannhelsesekretærer må flyttes til de odontologiske lærestedene.

18

For familien. Mot karies.

Flux har utvidet sin familie av munn- og tannprodukter med tannkremer tilpasset hele familien. Fluortannkremerne har et høyt innhold av fluor for sterke tenner og effektiv beskyttelse mot karies. De er uten såpestoffer (SLS), allergener og mikroplast. Med gode smaker tilpasset både store og små.

Flux tannkremer

Flux Tannkrem for voksne og barn over 6 år. Inneholder 1450 ppm fluor og har en god smak av Coolmint. **Flux Tannkrem 6+** for barn over 6 år. Inneholder 1450 ppm fluor med en mild smak av Sweet Mint, slik at overgangen til voksentannkrem blir lettere. **Flux Junior Tannkrem** for barn mellom 0–6 år, fra første tann. Inneholder 1000 ppm fluor og har en god smak av Fruit Mint.

Våre tannkremer er utviklet i samarbeid med skandinavisk tannpleie og er tilgjengelig i alle apotek. Flux tilbyr trygge produkter for en god munnhelse!

Teva Norge AS • www.fluxfluor.no • www.nullhull.fluxfluor.no

FLUX®

Har du fluxet i dag?

- 5 Forbundsleder har ordet
- 6 Småstoff
- 10 Et felles instrument i tannhelsetjenesten
- 14 Tannhelsesekretærer og digital skanning
- 16 Forbundets mor takker for seg
- 18 Endret utdanning for tannhelsesekretærer
- 22 Aktive Parat
- 23 Internasjonalt arbeid
- 24 Taxfreeføljetongen forlenges med ny utredning
- 28 Vektore etterlyser bedre rettsvern
- 31 Outsourcing av bistand
- 32 Den store biljakten
- 36 Parat informerer
- 38 Spørsmål og svar
- 40 Kryssord og hjernetrim
- 42 Parats leder

Forbundets mor takker for seg

Tannhelsesekretærenes forbund ble stiftet i januar 2007, og Gerd Bang-Johansens baby kom til verden. Etter tolv år som leder takker hun nå for seg.
– Nå har jeg gjort mitt, det er på tide at andre overtar, sier hun.

Foto: Vetle Daler.

Tannhelsesekretærer og digital skanning

Flere tannklinikker har de seneste årene begynt å benytte seg av digital skanning framfor konvensjonell avtrykksteknikk. Tannhelsesekretærer kan være med på å utføre skanningen.

Endret utdanning for tannhelsesekretærer

Tannhelsesekretærenes Forbund (ThsF) mener utdanningen for tannhelsesekretærer må flyttes fra videregående tilbake til de odontologiske lærestedene.

Tannhelse

Utgis av: Tannhelsesekretærenes Forbund tilsluttet Parat

Tannhelsesekretærenes Forbund,
Lakkegata 23
Postboks 9029 Grønland
0133 OSLO

www.thsf.no
www.parat.com

Besøksadresse: Lakkegata 23
Telefon: 21 01 36 00
Teleaks: 21 01 38 00
E-post: thsf@parat.com

Ansvarlig redaktør: Trygve Bergsland
Mobil: 905 85 639
E-post: trygve.bergsland@parat.com

Leder: Gerd Bang-Johansen
Mobil: 984 88 100
E-post: gerd.bang.johansen@parat.com

Forsidefoto: Vetle Daler / @amywhitewick.
Avbildet: Gerd Bang-Johansen.

Alle illustrasjonsbilder i bladet som ikke er kreditert er levert av iStock.

Redaksjonen avsluttet: 18.2.2018
Materiellfrist neste nr: 24.5.2019

ISSN: 1504-5714
ISSN: 1890-9116 (online)

Layout:
07 Media, avd. Moss
www.07.no
Telefon: 22 79 95 00

Trykk: Ålgård Offset AS
www.a-o.no
Telefon: 51 61 15 00

P PRESENS
FAGLIGE UTVALG

Vi arbeider etter
Vær Varsom-plakatens regler
for god presseskikk.

Den som mener seg rammet av urettmessig publisering, oppfordres til å ta kontakt med redaksjonen. Pressens Faglige Utvalg (PFU) er et klageorgan oppnevnt av Norsk Presseforbund som behandler klager mot mediene i presseetiske spørsmål.

Adresse: Rådhusgt 17
0158 Oslo
Tlf: 22405040
E-post: pfu@presse.no

presse.no

Dette produktet er trykket etter svært strenge miljøkrav og er svanemerket, CO2-nøytralt og 100 prosent resirkulerbart.

TENKT AT DU VIL HJELPE?

BARE SYND DET
IKKE ER TANKEN
SOM TELLER

Foto: Jason van Bruggen. Takk til våre samarbeidspartnere som gjør denne kampanjen mulig.

Bezawit (9) bor i slummen i Etiopia. Hennes høyeste ønske er å gå på skole, men for at familien skal klare seg, er hun nødt til å arbeide store deler av dagen. Uten utdanning har Bezawit små sjanser til å komme seg ut av fattigdommen.

Det er ikke lett å forstå hvordan hun har det. Men du har kanskje tenkt på hvordan hun burde hatt det? Tenkt at du vil hjelpe?

Blir du Plan-fadder i dag, gir du barn som Bezawit en bedre framtid.

Send SMS FADDER til 03123 www.plan-norge.no

Plan
For og med barn

Tolv år som leder

Når jeg ved starten av 2019 skal skrive min siste leder, er det fristende å skue tilbake og summere opp det vi har fått til på disse tolv årene. Vi la stor vekt på å få på plass en visjon for arbeidet vårt og få på plass sentrale målsettinger for alle de feltene vi måtte være gode på for å lykkes. Visjonen ble formulert «Synlig og likeverdig aktør i nasjonal tannhelse». Med hånden på hjertet tror jeg trygt vi kan si at vi har lyktes med å bli nettopp det. Men vi kan ikke hvile på laurbærene. Jeg vil i stedet for å se bakover, dele noen tanker jeg har om de utfordringene som står foran oss.

Visjonen vår står seg godt, og jeg mener den også framover skal være en ledestjerne slik at det vi gjør skal måles opp mot dette. Tannhelse i Norge har endret seg, og vi må endre oss i takt med det for å opprettholde den gode posisjon som er opparbeidet.

Målene for foreningens arbeid ble delt i fire hovedmål:

Evne til påvirkning

Det må fortsatt legges stor vekt på politisk påvirkning og lobbyvirksomhet. Beslutninger fattes i politiske miljøer, og vi må jobbe hardt for å opprettholde en god dialog med politiske partier og departementer, samtidig som vi skal være synlige og konstruktive i vårt samarbeid med de andre aktørene i tannhelsen. Vi må fortsette å legge vekt på nettverksbygging både i Norge og utlandet, og vi må sørge for å opprettholde en høy kompetanse på feltene forhandlinger, markedsføring og informasjonsarbeid.

Utdanning

Kravene til kompetanse og evne til arbeidsdeling i tannhelseteamet endrer seg stadig. Det skal være et hovedmål å få flytte utdannelsen tilbake til de odontologiske instituttene og bidra til at utdanningens innhold tilpasses nye krav. Vi skal følge opp den gode utviklingen vi har sett i andre nordiske land. Det krever at vi blir enda bedre på rekrutteringsarbeid. Det gjelder både rekruttering til yrket og rekruttering til foreningsfunksjoner. Vi skal rekruttere de beste, videreutvikle dem og beholde dem. Det må være et konstant

arbeid med den enkeltes eget ansvar for videreutvikling, samtidig som vi fortsatt skal gjøre vårt for å bevisstgjøre om krav både til kompetanse og holdninger.

Veksten av resistente bakterier knyttet blant annet til at kunder «shopper» helse- og tannhelsetjenester internasjonalt, utgjør en formidabel utfordring. Vi skal ligge i forkant på dette kompetansefeltet. Det vil gi oss en sentral plass i framtidens tannhelsearbeid.

Arbeidsmiljø og drift av organisasjonen

Jeg tør påstå at vi har utviklet en effektiv organisasjon med et sterkt og profesjonelt tillitsvalgtapparat, særlig i offentlig sektor. Vi skal fortsette arbeidet med å få på plass tillitsvalgtapparat også i privat sektor. Fram til nå har vi vært svært glade for at ansatte i privat sektor i stor grad benytter seg av vår medlemsservice.

Det vil bli behov for å videreutvikle våre ledere og tillitsvalgte sentralt og regionalt. Økt tilgjengelighet må fortsatt være et satsingsområde. Organisasjonens evne til å tenke nytt og jobbe i team vil være svært viktig framover. Det gjelder også den enkelte tannhelsesekretær. Det er sammen vi er gode, både som yrkesgruppe og som del av et team.

Dersom vi også i framtiden skal framstå som fleksible og tydelige bidragsyttere som konsentrerer seg om kosteffektiv drift av klinikkene, vil det styrke vår rolle i teamet.

De store sakene

Avslutningsvis må jeg allikevel få skue litt tilbake. Vår rolle i løsningen av kvikksølv-saken er noe vi kan være veldig stolte av. Meg bekjent er Norge det eneste landet som har klart å kjempe fram en yrkesskadeerstatning for våre tannhelsetesekretærer som ble syke av kvikksølv-eksponeringen på tannklinikken. I sterk kamp mot NAV og forsikringselskapene vant vi fram med våre krav om erstatninger i millionklassen. Dette har skapt stor oppmerksomhet internasjonalt, og vi har vært, og er, involvert i støtte til søsterorganisasjoner i mange land.

Vår innsats for å endre beslutningen om å flytte tannhelsetjenesten fra fylkeskommune tilbake til kommunene er et eksempel på hvordan godt påvirkningsarbeid på politisk nivå kan føre fram. Vi bidro i sterk grad til å forhindre oppsplitting av solide fagmiljøer. En viktig seier som har styrket tannhelsetjenesten generelt i Norge.

Jeg takker for meg i denne spalten etter mange givende og meningsfylte år som leder. Jeg ønsker alle våre medlemmer, pensjonister, studenter og foreningskolleger lykke til i årene som kommer, og vil nok følge litt med fra sidelinjen.

En stor takk til Parat for den måten de har støttet oss på både i de store sakene og i den daglige driften.

Takk for meg!

Én av 20 har opplevd seksuell trakassering

5,3 prosent av tannhelsesekretærer har opplevd seksuell trakassering på jobb de siste fem år. Det viser en undersøkelse Parat24 har gjort.

Over 93 prosent svarer nei eller vet ikke på spørsmål om arbeidsgiver har kartlagt omfanget av seksuell trakassering i løpet av 2018. Over 79 prosent svarer nei eller vet ikke på spørsmål om arbeidsgiver har varslingsrutiner eller retningslinjer for hva som skal gjøres dersom ansatte utsettes for seksuell trakassering.

Kilde: parat24.com.

Advarer mot Botox-behandling

Morten Harry Rolstad, generalsekretær i Den norske tannlegeforening, advarer mot en økende trend innenfor tannlegeyrket, nemlig Botox-injeksjoner. Botox har lenge blitt brukt av spesialister på tannlegekontorer ved behandling av muskelsmerter, kjeveleddbesvær, visse typer ansiktssmerter og lignende.

Rolstad reagerer på at det nå også blir brukt i kosmetisk øyemed av tannleger uten spesialkompetanse. Han mener at denne økende trenden er uetisk, og i verste fall farlig. – Vi mener at dette ligger utenfor tannlegenes faglige kompetanseområde. Tannlegenes viktigste oppgave er å forebygge og behandle sykdom, ikke drive med kosmetisk fiks. Dette handler ikke om helse, men om skjønnhetspleie. Og det bør tannleger avstå fra å bruke tiden sin på, sier han.

Kilde: tv2.no.

Regjeringen: Flere tiltak for norske tannleger

Den nye regjeringsplattformen inneholder flere gode tiltak for norske tannleger, spesielt er det en del interessante tiltak for selvstendig næringsdrivende.

– At små og mellomstore bedrifter skal få reell mulighet til å konkurrere om relevante offentlige anbud er én ting. En annen er at man skal foreta en gjennomgang av alle rammevilkår og ordninger for gründere og selvstendig næringsdrivende, blant annet sosiale rettigheter og sykepenger. Det skal også bli enklere for små bedrifter å etterleve HMS-regelverket.

– Dette er veldig positivt og vil forenkle hverdagen for våre medlemmer, sier president i Den norske tannlegeforening, Camilla Hansen Steinum.

Kilde: tannlegeforeningen.no

Studie: Tannsykdom kan utløse Alzheimer

En amerikansk undersøkelse av hjernene til 54 avdøde Alzheimer-pasienter viser en sammenheng mellom Alzheimer og infeksjonssykdommen paradentose.

Forskerne fant også bakterien bak paradentose, *Porphyromonas gingivalis*, i friske hjerner til personer som ikke var diagnostisert med Alzheimer.

– Det peker i retning av at hjerneinfeksjon ikke er en konsekvens av dårlig tannhygiene fordi man har blitt dement, men en tidlig hendelse som kan forklare den sykdomsframkallende mekanismen hos middelaldrende før de får kognitive problemer, skriver forfatterne.

Kilde: tu.no.

Berlin gjør kvinnedagen til offisiell fridag

Tysklands hovedstad og delstat Berlin har erklært at den internasjonale kvinnedagen 8. mars skal være en offisiell fridag for delstatens innbyggere.

Forslaget ble vedtatt av et flertall av Berlins delstatsforsamling januar 2019, og hovedstadsregionen ble med det den første av Tysklands 16 delstater til å markere kvinnedagen på denne måten. Vedtaket trer i kraft allerede i år. Berlins departement for industri og handel anslår at innføringen av fridagen vil redusere byens produktivitet med 0,3 prosent. @NTB

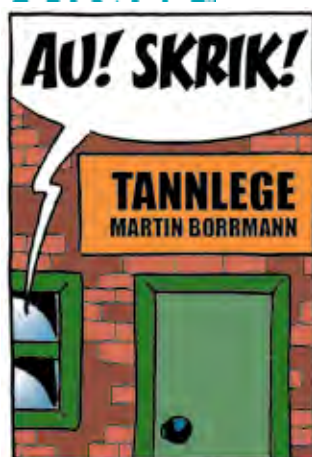
Over 11 000 fratatt NAV-støtte

Totalt 11 400 personer ble fratatt sin støtte fra NAV i 2018. Av disse mistet 2300 personer dagpengene fordi de nektet å delta på tiltak eller møter med NAV.

Statistikken fra NAV viser også at hele 8500 personer fikk stopp i sin dagpengeutbetaling fordi de selv sa opp jobben uten det NAV regner som rimelig grunn, skriver Dagbladet.

800 personer fikk trekk i sine arbeidsavklaringspenger, mens 600 personer nektet å motta tilbud om arbeid og dermed mistet stønaden. @NTB

Tannverk kan skyldes stress

30–40 prosent av befolkningen opplever i perioder at stramme ansiktsmuskler gir en tannverklignende smerte. – Stramme ansiktsmuskler kan kjennes som tannverk. For noen er dette nærmest invalidiserende, mens andre opplever det kun i korte perioder med mye stress, som for eksempel studenter under eksamen, sier oralkirurg Eivind Andersen ved Colosseum tannklinikk i Tønsberg til nrk.no.

Andersen sier at det ikke er tannverk, det bare kjennes slik. – Ansiktsmusklene ligger i samme område som kjeven, og dermed kan det kjennes som om smertene er i tennene, eller kjeven, sier han.

Kilde: nrk.no.

Flere snuser og færre røyker

De siste ti årene har andelen dagligrøykere i Norge gått ned fra 21 til 12 prosent, mens antallet som snuser daglig, har doblet seg fra 6 til 12 prosent.

Tallene kommer fra Statistisk sentralbyrå (SSB) og gjelder nordmenn mellom 16 og 74 år. Statistikken viser også store fylkesmessige forskjeller. Tendensen er at de eldste røyker, mens de yngste bruker snus. Tallene viser at det er store forskjeller når det gjelder kvinner og menn. Særlig blant yngre kvinner har bruken av snus økt de siste årene. En av seks kvinner i alderen 16–34 år snuser daglig, nesten like mange som jevngamle menn. @NTB

Vaksinemotstand en av verdens største helsetrusler

Vaksinemotstand er en av verdens ti største helsetrusler i 2019, ifølge Verdens helseorganisasjon (WHO).

Til tross for at vaksiner ifølge WHO forhindrer mellom to og tre millioner dødsfall hvert eneste år, dør flere millioner barn av sykdommer som kunne vært unngått dersom de var vaksinerte. Samtidig som UNICEF arbeider for å sikre at alle verdens barn vaksineres, har WHO sett en negativ trend der stadig flere dropper vaksine på såkalt filosofisk grunnlag. @NTB

Fattige nordmenn presses ut av arbeidslivet

Etter å ha kartlagt 1,1 millioner mennesker født i Norge er ikke forskerne i tvil om at innvandrere har skjøvet fattige norskfødte ut av arbeidslivet.

Ifølge rapporten, som er bestilt av arbeids- og sosialminister Anniken Hauglie (H), har den historisk høye innvandringen til Norge svekket jobbmulighetene for norskfødte som vokste opp i fattige familier, sammenlignet med dem som kommer fra velstående familier.

– Våre funn viser at svaret på dette spørsmålet er et klart «ja», skriver forskerne ved Frisch-senteret i rapporten «Immigrasjon og sosial mobilitet» omtalt av Aftenposten. @NTB

Ikke «helsesøster», men «helsesykepleier»

Nå er tittelen helsesøster historie, og betegnelsen helsesykepleier har tatt over. Kompetansen er den samme.

Et enstemmig Storting vedtok den nye, kjønnsnøytrale tittelen i desember 2018. Ifølge en pressemelding har Norsk Sykepleierforbund (NSF) jobbet for denne endringen siden 2015, da NSFs landsmøte vedtok et ønske om kjønnsnøytrale titler for spesialsykepleiere.

– Helsesøstertittelen var svært kjønnsdefinert. For øyeblikket er det tolv mannlige helsesykepleiere. Med den nye tittelen håper og tror jeg at flere menn vil søke utdanningen, og at terskelen for å oppsøke oss blir lavere for gutter og unge menn, sier leder for landsgruppen av helsesykepleiere, Kristin Sofie Waldum-Grevbo. @NTB

Eldre bør drikke mindre

Folk over 50 år bør drikke mindre enn i dag, sier direktøren i Helsedirektoratet. En undersøkelse viser at nordmenn flest drikker to ganger i uka eller mer.

– For oss over femti så øker drikkingen etter hvert som vi blir eldre. Det bør vi endre på, for det er skadelig for helsa vår, sier direktør Bjørn Guldvog i Helsedirektoratet.

Resultatene viser at de i aldersgruppen 60 år og eldre drikker langt oftere enn de yngre, og det ser også ut til at denne gruppen er minst interessert i å endre sine alkoholvaner.

Generelt drikker menn mer enn kvinner.

@NTB

Fraværet går ned, risikoen for frafall øker

Fraværet i den videregående skolen har gått ned med 20 prosent, men samtidig har risikoen for å stryke økt, ifølge en fersk Fafo-rapport som har vurdert konsekvensene av den nye fraværsgrensen i videregående skole.

Setter man de positive konsekvensene opp mot de negative, kan de illustreres slik, ifølge forskerne:

- * En elev i hver klasse går i gjennomsnitt opp med én karakter i norsk og matematikk.
- * En ekstra elev på hver videregående skole i landet får «ikke vurdert» i ett eller flere fag. @NTB

Halvparten av matallergikerne var allergiske

Bare halvparten av amerikanerne som trodde de hadde en matallergi, fikk det bekreftet hos legen, viser ny studie.

To av ti voksne i USA tror de har en matallergi. Dette er nesten dobbelt så mange som faktisk har fått en bekreftet diagnose, viser studien som nylig ble publisert i tidsskriftet JAMA Network Open. I studien, som er basert på spørreundersøkelser blant over 40 000 innbyggere, oppga 10,8 prosent å ha en bekreftet matallergi. Blant dem som trodde de var allergiske, rapporterte mange om symptomer som ikke stemmer med ekte matallergi, skriver Forskning.no. Dette er en kjent problemstilling fra de fleste vestlige land, bekrefter klinisk ernæringsfysiolog Vibeke Østberg Landaas ved Oslo universitetssykehus, Rikshospitalet. @NTB

Rekordmange nye blodgivere i 2018

Hele 36 000 blodgivere har i løpet av året blitt rekruttert til landets blodbanker gjennom Røde Kors. Det er en økning på 5000 fra 2017, opplyser Røde Kors.

– Uten blodgivere hadde livsviktig pasientbehandling stoppet opp. Folk som gir blod, bidrar til at mennesker i sårbare situasjoner er sikret livreddende tilgang på blod når de plutselig blir alvorlig skadd eller syke. Tusener av nordmenn lever i dag fordi noen tok valget om å bli blodgiver, sier rådgiver i Røde Kors Blodprogram Elizabeth Salas Andreassen i en pressemelding.

Per i dag er det om lag 100 000 blodgivere i Norge, noe som utgjør bare to prosent av den norske befolkningen. @NTB

Tannhelsesekretær Suada Mesihovic ved Odontologisk fakultet følger rutinen for smittevern til punkt og prikke. Operasjonssykepleier May-Helen Forsberg (t.v.) og oversykepleier Bente Olin Teigmo ved fakultetet har smittevern som et av sine arbeidsområder. Foto: Helle Andresen.

Et felles instrument i tannhelsetjenesten

For første gang foreligger det faglige anbefalinger innen smittevern spesielt tilpasset tannhelsetjenesten. – Et tannlegekontor er et høyrisikosted når det gjelder smitte, derfor er de nye anbefalingene svært viktige, mener Tannhelsesekretærenes Forbund (ThsF).

Av: Helle Andresen

Vi lever i en verden med økende antibiotikaresistens som følge av globalisering. Det er det som ligger til grunn for at et samlet fagmiljø innen tannhelse nå ønsker å styrke og standardisere innsatsen innenfor smittevern.

Felles anbefalinger

Praksisen på dette området har variert, og det har ikke vært noen standard å vise til. De nye faglige anbefalingene er utarbeidet i et samarbeid mellom landets odontologiske læresteder ved Universitetet i Bergen (UiB), Universitetet i Oslo (UiO) og Universitetet i Tromsø (UiT), Kompetansesentret for dekontaminering ved Oslo universitetssykehus (OUS), Den norske tannlegeforening (NTF), Helsedirektoratet og Folkehelseinstituttet.

Øyvind Asmyhr, fagsjef i Tannlegeforeningen, er veldig fornøyd med at de ulike instansene er blitt enige om et sett med faglige anbefalinger. –Tidligere har vi forholdt oss til retningslinjer fra lærestedene, men det har vært litt sprik i praksisen. Nå, etter en lang prosess, har vi endelig kommet fram til noen felles anbefalinger, sier Asmyhr.

Over til desinfektor

For noen år siden ønsket enkelte tannleger å redusere bruken av autoklav og mente alternativet desinfektor utførte hygienearbeidet i tilstrekkelig grad. Dette skyldtes både press fra leverandører, et uklart

lovverk og ulik praksis, og synspunktene til Mikael Zimmermann, en svensk dosent (tilsvarer førsteamanuensis i Norge) som holdt kurs og foredrag om smittevern. – Forutsatt at man bruker en profesjonell desinfektor, er sterilisering bare tull på alle andre instrumenter enn dem som penetrer sterilt vev, hevdet Zimmermann.

Strid om rengjøring

I Sverige brukes begrepet høygradig rent om instrumenter som har vært kjørt i vaskedekontaminator. Her autoklaveres færre instrumenter enn man tradisjonelt har gjort i Norge.

Zimmermann tok til orde for at autoklaving gir en falsk trygghet og ikke tilfører hygienearbeidet økt sikkerhetsmargin. Dette bekymret Kompetansesentret for dekontaminering ved OUS. Daværende leder, Linda Hurst, uttalte til Tannhelsesekretæren i 2013 at det ikke er forsvarlig kun å desinfisere alle instrumenter i tannbehandlingen. – Munnen er veldig kontaminert, og alle instrumenter som benyttes i munnen, bør steriliseres i en autoklav, uttalte hun.

Mer faglig tyngde

Ifølge Øyvind Asmyhr har diskusjonen om behovet for bruken av autoklav stilnet etter at de nye faglige anbefalingene kom. – Etter dette har det ikke vært noe tema. I anbefalingene går det klart fram når autoklav skal brukes, sier han.

Fem råd mot smitte på tannlegekontoret

1. Sørg for god håndhygiene
2. Ta av ringe og klokke
3. Sikre rutiner som gjør at utstyret er sterilt
4. Ikke gjenbruk engangsutstyr
5. Utfør riktig desinfeksjon

Kilde: May-Helen Forsberg og Bente Olin Teigmo, Odontologisk fakultet.

Oversykepleier Bente Olin Teigmo ved Odontologisk fakultet. Foto: Helle Andresen.

– Hva er ellers nytt i anbefalingene?

– Dokumentet har bedre presiseringer og er mer oversiktlig, systematisk og forståelig. Omtalen av antibiotikaresistens har mer faglig tyngde ved at den er knyttet til de nye anbefalingene og tydeliggjort i teksten, sier Asmyhr.

– Kan bli enda bedre

Pasientene på et norsk tannlegekontor kan stort sett føle seg trygge. Men til tross for at rutinene for å hindre smitte er gode, kan de bli enda bedre, ifølge Tannhelsesekretærenes Forbund (ThsF).

Det gjelder for eksempel ved bruk og skifte av engangshansker: Gjennom små hull i hanskene kan smittestoffer overføres til hendene. Opptil 30 prosent av helsepersonell har smittestoffer på hendene etter kontakt med smittet pasient, selv om de har benyttet hansker. Derfor må man alltid vaske hendene etter hanskebruk, også når man skal ta nye hansker på, er blant de mange klare anbefalingene.

Kun anbefalinger

Nestleder i ThsF, Anne-Gro Årmo, sier det viktigste er at pasientene kan stole på at alt er desinfisert og sterilisert.

– Det er flott at vi får anbefalinger som

er langt mer konkrete for vår virksomhet enn det vi hittil har hatt. Det gjør det mye mer gjenkjennelig for oss. Tidligere har vi forholdt oss til generelle retningslinjer for smittevern, sier Årmo.

Hun presiserer at de nye anbefalingene kun er anbefalinger, ikke retningslinjer.

– Skal de kalles Nasjonal faglig retningslinje, som Helsedirektoratet utarbeider, kreves det en større prosess, og arbeidet innebærer blant annet dypdykk i tilgjengelig forskning. Men dette er det beste verktøyet for tannhelsetjenesten som har vært utarbeidet til nå, understreker hun.

Øyvind Asmyhr er enig.

– Et samlet fagmiljø er blitt enige om rådene, det er bra. Det er ikke noe stort problem at dette ikke er blitt retningslinjer. Det eneste er at man kanskje hadde stått sterkere i en eventuell rettssak, sier han.

Målet er retningslinjer

På Odontologisk fakultet treffer vi operasjonssykepleier May-Helen Forsberg og oversykepleier Bente Olin Teigmo. Både Teigmo og Forsberg deltok i arbeidet med retningslinjene for de odontologiske lærestedene som kom i 2015, og Teigmo var med i utvalget som utarbeidet de nye

faglige anbefalingene.

– Målet er at anbefalingene skal få status som retningslinjer på sikt, men det tar lang tid, og nå ønsket vi å få dette ut så fort som mulig, sier Teigmo.

Hun sier det nye dokumentet er førende for hele tannhelsetjenesten.

– Hvis noen ikke følger anbefalingene det nå er enighet om, vil de måtte de begrunne det faglig, sier Forsberg.

Som eksempel nevner hun gjenbruk av engangshansker.

– Dessverre hører vi om det fra tid til annen, sier Forsberg.

Oppvåkning

Odontologisk fakultet har jobbet med smittevern i mange år.

– Vi kan tenner med smykkefrie hender, er vårt omkved, sier Forsberg og understreker viktigheten av god håndhygiene.

Hun reiser land og strand rundt og holder foredrag for tannhelsepersonell om smittevern.

– De senere årene har det skjedd en oppvåkning på dette området, ikke minst blant tannhelsesekretærer, sier Forsberg. Forsberg holdt foredrag om smittevern på

Tannlegeforeningens januarkurs i år med 39 tannhelsesekretærer og én tannlege.

– Det er tannhelsesekretærene som utfører det praktiske smittevernet, og som holder seg mest oppdatert, sier Forsberg.

Risikabel helseturisme

Resistens mot antibiotika gir grunn til bekymring. Heldigvis har Norge et av de laveste nivåene av antibiotikaresistens i Europa. Dette slår Det europeiske smitteverninstituttet (ECDC) fast, etter å ha vurdert det norske arbeidet med å implementere Nasjonal strategi mot antibiotikaresistens.

Ifølge ECDCs beregninger fra 2018 dør 69 mennesker i Norge hvert år som følge av antibiotikaresistente bakterier, mens tallet ellers i Europa er hele 33 000.

En av grunnene til at bakteriene kommer til Norge, er at folk reiser mye mer, og at den såkalte helseturismen øker i omfang. Denne utviklingen vil ThsF følge med på framover.

– I andre land er det en mye lavere terskel for å få tak i penicillin, og dermed et høyt forbruk, noe som gir større problemer med resistente bakterier. Disse bakteriene kan overføres her hjemme, for eksempel ved et besøk hos tannlegen. Derfor er det spesielt viktig å stadig terpe på rutinene når det gjelder hygiene på tannlegekontorene, sier hun.

Høyrisiko

En utfordring i tannhelsetjenesten, ifølge ThsF, er at det er ansatt en del ufaglærte assistenter, på grunn av et betydelig underskudd av tannhelsesekretærer flere steder i landet.

– De ufaglærte får opplæring på klinikken. Det er tannlegen som har ansvar for dette, men assistentene mangler den formelle kompetansen når det gjelder smittevern, noe som bekymrer ThsF.

Anne-Gro Årmo omtaler tannlegekontoret som et høyrisikosted når det gjelder smitte.

– Tannlegene er inni munnen på deg, de kommer i kontakt med spytt og blod, og munnen er full av bakterier. Det burde vært langt høyere krav til smittevern her enn ved andre helsesteder, sier Årmo.

ThsF arbeider for at alle som jobber i tannhelsetjenesten, skal være autoriserte, mens Tannlegeforeningen er opptatt av å sikre at de nye faglige anbefalingene blir fulgt.

– Vi har obligatorisk etterutdanning for våre medlemmer, herunder et nettbasert kurs i smittevern, som alle må ta i løpet av en femårsperiode. I tillegg er det løpende kursvirksomhet i foreningen, også for tannhelsesekretærer. Her inngår smittevern, sier Asmyhr.

Få klager

– Hvordan sikre at samtlige på tannlegekontorene får den kunnskapen de trenger? – Tannlegene er leder for virksomheten og skal ha et HMS-system på plass. Ifølge anbefalingene skal alle tannklinikker ha en fungerende internkontroll med systematisk kvalitetssikring, der tannlegene jevnlig må svare på om de har sjekket viktige faktorer som skal hindre smitte. Jeg har inntrykk av at de fleste er kjempeflinke på dette området. Vi har få klagesaker. Tannlegene er dessuten svært opptatt av å redusere bruken av antibiotika, sier Asmyhr.

At de nye faglige anbefalingene har nådd ut, er May-Helen Forsberg ved Odontologisk fakultet sikker på.

– Fakultetet får langt færre henvendelser om smittevern etter at anbefalingene har kommet. Det er tydelig at de dekker et behov for informasjon, sier hun. ■

Nestleder i ThsF, Anne-Gro Årmo, sier tannlegekontoret er et høyrisikosted når det gjelder smitte. Foto: Vetle Daler.

Anbefalinger fra et samlet miljø

- Bakterier utvikler resistens mot antibiotika og er et økende problem både i Norge og internasjonalt.
- De viktigste tiltakene for å motvirke resistensutvikling er å forebygge infeksjoner og begrense antibiotikabruk.
- Anbefalingene for smittevern i odontologisk praksis er utarbeidet av Arbeidsgruppa for smittevern i klinisk odontologisk virksomhet.
- Folkehelseinstituttet står som utgiver, men dokumentet eies av de tre odontologiske lærestedene i Norge ved universitetene i Bergen, Oslo og Tromsø.
- Dokumentet er samkjørt med lovverk og forskrifter utgitt av helsemyndighetene. Kravene er overlappende med de kravene man har i helsetjenesten ellers. Dokumentet har en rikholdig referanseliste.
- De faglige anbefalingene for smittevern finner du på nettsidene til ThsF og Den norske tannlegeforening og på nettsidene til Universitetet i Bergen, Oslo og Tromsø. Dokumentet er også distribuert til fylkestannlegene.
- Det er ansvarlig leders oppgave å se til at smittevernet blir ivarettatt på en god måte. Det er et krav om at alle ansatte får opplæring i smittevern.

Kilde: Tannlegetidende

Tannhelsesekretærer og digital skanning

Flere tannklinikker har de seneste årene begynt å benytte seg av digital skanning framfor konvensjonell avtrykksteknikk. Tannhelsesekretærer kan være med på å utføre skanningen.

Av: Amalie Solnørdal Nærø

Ingen tenner er like, og derfor er det viktig å ta et avtrykk av pasientens tenner når det for eksempel skal lages proteser eller kroner. Digital skanning ses på som tidsbesparende og effektivt. Klinikker som benytter seg av denne typen skanning, er positive til at tannhelsesekretærer kan utføre oppgaven.

Tannhelsesekretærer opplæres

Nor Mohammed Ali er tannpleier og assisterende daglig leder ved Oslo Tannlegesenter. Tannlegesenteret har nylig begynt med digital skanning og har hatt opplæring for alle på klinikken.

- Vi har blant annet hatt opplæring av tannhelsesekretærene, og det var faktisk de som gjorde det best. Vi er absolutt åpne for at tannhelsesekretærene utfører skanningen. Det sparer tid og er effektivt, sier Mohammed Ali.

Hun forklarer hvordan maskinen fungerer:

- Man har et håndapparat som skal skanne det området man ønsker. Det starter med å skanne helt fra siste jeksel fram til fronten av fortennene. Så får man beskjed hvis det ver noe man ikke har fått med, slik at man kan gå over tennene på nytt om nødvendig, sier Mohammed Ali.

Mohammed Ali sier at de opplever at digital skanning går raskt.

- De gangene vi har prøvd, har det tatt i underkant av to minutter, sammenlignet

med en avtrykksmasse som bruker fem til ti minutter før den stivner.

Tidsbesparende

Ellinor Brattset er tannhelsesekretær ved Colosseumklinikken i Trondheim. Der har de drevet med digital skanning i omtrent to år. Den første leide de gjennom Plandent, konsentrert om kjeve-ortopedisk behandling for barn.

- Etter hvert tok vi i bruk skanning-metoden til invisalignbehandling, som er regulering med skinner i stedet for fast apparatur. Nå har de fleste andre tannlegene begynt å skanne for «prep» til kroner og broer. Vi har derfor gått til anskaffelse av tre portable skannere, sier Brattset.

Det var tannlegen til Brattset som lærte henne opp til slik skanning, og hun har ikke trengt å gå på kurs utover det.

Flere fordeler

Hun forklarer at det er fordeler ved å bruke skanning framfor konvensjonelt avtrykk. Hun trekker fram at pasienten slipper å få de store avtrykkskjeene i munnen.

- Det kan jo til tider bli veldig voldsomt, og folk brykker seg, noe som kan resultere i flere avtrykk og stor belastning for pasienten. Med denne skanningteknikken går alt mye raskere, for man sender jo inn fila direkte til tekniker, og de har arbeidet i hendene etter noen få minutter, sier Brattset.

Hun sier at man både sparer tid, utstyr og materiale.

- Man reduserer bruk av avtrykks-materialer og prosessen med å pakke avtrykkene godt inn for videre forsendelse, sier Brattset.

Brattset sier at det eneste avtrykket man gjør manuelt, er til midlertidige kroner og broer. Ved skanning til invisalignbehandling, skanner man hele kjeven både oppe og nede, pluss sambitt. Hun forklarer at det er viktig at alle flater blir dekket, i og med at disse skinnene skal sitte perfekt inntil tennene for at de skal flyttes dit de vil. Man følger hele tiden med på skjermen for å se hvor man er, og hvor man mangler informasjon.

- Jeg har inntrykk av at pasientene synes det er fint å få se tennene sine på skjermen, sier Brattset.

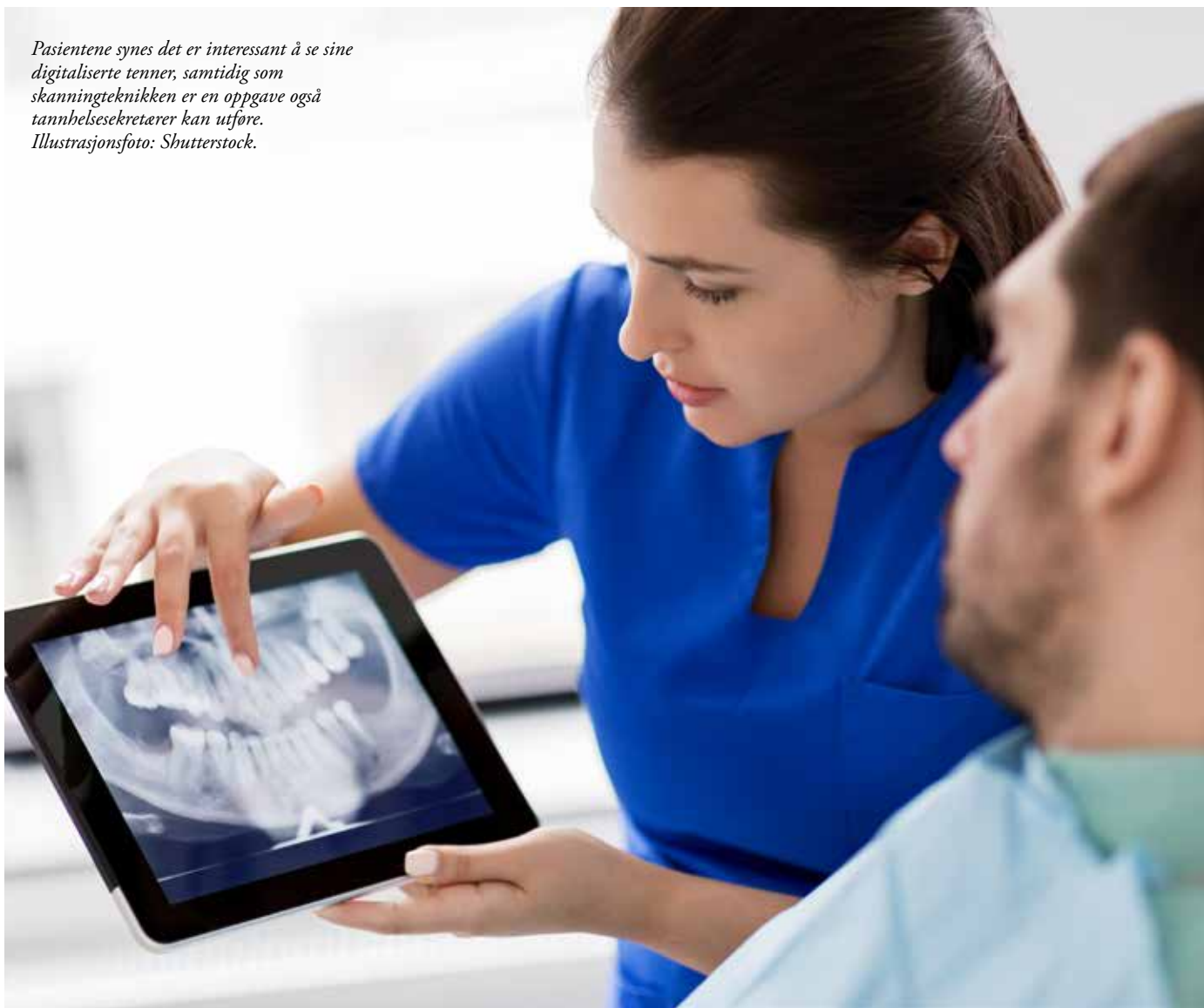
Ved preparasjon til kroner og broer skanner Brattset antagonist, sambitt og «førskanningen» i det området de skal «preppe». Deretter tar tannlegen skanningen på nytt i det området hun har preppet.

- Jeg synes det er veldig interessant å gjøre disse arbeidsoppgavene og anbefaler at flere sekretærer får slippe til, sier Brattset.

ThsF positive

Forbundsleder i Tannhelsesekretærenes Forbund (ThsF), Gerd Bang-Johansen, sier forbundet ser for seg at nytt digitalt

*Pasientene synes det er interessant å se sine digitaliserte tenner, samtidig som skanningsteknikken er en oppgave også tannhelsesekretærer kan utføre.
Illustrasjonsfoto: Shutterstock.*

utstyr som blir tatt i bruk på de store tannklinikkene vil bli en tannhelsesekretæroppgave, og de ser positivt på denne utviklingen.

– Nye læreplaner for vår yrkesgruppe skal nå utarbeides, og det er viktig at disse tar opp i seg bruken av nytt digitalt utstyr. Å flytte utdanningen bort fra videregående skole til de odontologisk instituttene, hvor det nye digitale utstyret vil være tilgjengelig, vil nå bli enda viktigere, sier Bang-Johansen.

Ikke alle benytter seg av digital skanning

Selv om flere klinikker er positive til å

benytte seg av digital skanning, er det også flere som ikke bruker teknikken. Tannlege Bjørn Einar Dahl er spesialist i oral protetik og universitetslektor ved Universitetet i Oslo. Han sier at det kan være mange grunner til at tannleger ikke benytter seg av digital skanning.

– Hvis tannlegens lokale tanntekniker ikke kan bearbeide digitale avtrykk, begrenser det tannlegen. Andre årsaker er investeringskostnad og usikkerhet om det digitalt framstilte produktet er like godt som det som blir laget på den tradisjonelle måten. Noen tannleger er «early adopters», men andre er «late adopters». Sånn er det vel i alle bransjer, sier Dahl. ■

Tannhelsesekretær ved Colosseumklinikken i Trondheim, Ellinor Brattset, vil at flere tannhelsesekretærer slipper til for å utføre digital skanning. Foto: Trygve Bergsland.

Foto og design: Vetle Daler /
@amywhitewick.

Forbundets mor takker for seg

Tannhelsesekretærenes forbund ble stiftet i januar 2007, og Gerd Bang-Johansens baby kom til verden. Etter tolv år som leder takker hun nå for seg. – Nå har jeg gjort mitt, det er på tide at andre overtar, sier hun.

Av: Vetle Daler

Midt på 2000-tallet var tannhelsesekretærene spredt på hele tolv forskjellige forbund. Som tannhelsesekretær og tillitsvalgt i Akershus fylkeskommune så Gerd Bang-Johansen behovet for å samle yrkesgruppen i ett forbund, og i januar 2007 så Tannhelsesekretærenes Forbund i Parat (ThsF) dagens lys. Av rundt 4000 tannhelsesekretærer i Norge er omtrent halvparten medlemmer i ThsF, og medlemstallet øker stadig.

Lærer å kjenne seg selv

Bang-Johansen har aldri hatt ambisjoner om å klatre til topps som tillitsvalgt. Likevel har hun styrt Tannhelsesekretærenes Forbund med kyndig hånd i tolv år.

– Jeg har blitt pushet hele veien, men angrer ikke på mine valg. Det er berikende å være tillitsvalgt. For meg har det vært både nyttig, lærerikt og utviklende. Ikke minst lærer man å kjenne seg selv, sier den spreke 70-åringen, som anbefaler alle å bli tillitsvalgt.

I mars går hun av for aldersgrensen og overlater roret til nye krefter.

– Nå har jeg gjort mitt og går ut i pensjon. Det gleder jeg meg til. Jeg føler at dette er et riktig tidspunkt å slutte på. Det er fint at det kommer yngre krefter inn, som kjenner den nye tiden vi går inn i. Det er viktig å kjenne det som rører seg der ute for å kunne påvirke. Det er dyktige folk som overtar, sier Bang-Johansen.

Mange seire

I sin tid som ThsF-leder har Gerd Bang-Johansen innkassert mange seire på vegne av yrkesgruppen. Ikke uventet trekker hun fram kvikksølsaksen som den viktigste. Det startet med NRK Brennpunkt-dokumentaren «Kvikksølvjentene». Rett etter dokumentaren var sendt i mai 2005, kontaktet hun NRK, og dermed begynte ballen å rulle.

– Jeg var lykkelig uvitende om hva som kom til å skje. Alle var mot oss: tannleger, yrkesmedisinere og leger. Alle latterliggjorde oss. Det ble en tøff kamp gjennom mange år, men til slutt kom vi ut som vinnerne, sier hun.

De siste årene har en rekke tannhelsesekretærer fått yrkesskadeerstatning, takket være jobben Bang-Johansen og ThsF har lagt ned mye ressurser i. Selv var hun aldri i tvil om at hun hadde rett. Det var avgjørende for å klare å stå i stormen.

– Jeg var hele tiden overbevist om at det var kvikksølvforgiftning som førte til at tannhelsesekretærene ble syke. Vi kjempet en kamp mot alle, men etter hvert klarte

vi å overbevise dem. Det var kjempetøft å stå i det, med stort medietrykk og kamp på mange arenaer, så tøft at det gikk på helsa løs, sier hun.

Bang-Johansen sier det ikke hadde vært mulig uten Parat i ryggen.

– Vi har fått all den hjelpen vi kunne ønske oss i Parat, sier hun.

Roligere dager

Nå venter pensjonisttilværelsen i nytt hus på Filtvet i hjemkommunen Hurum.

– Nå skal jeg bare kose meg i det nye huset vårt, og gjøre ting jeg ikke har hatt tid til før. Jobbe i hagen, lese og gå turer, sier Gerd Bang-Johansen.

Selv om hun gleder meg til roligere dager, innrømmer hun at det også blir vemodig.

– ThsF har jo vært barnet mitt i mange år. Jeg kommer til å savne kollegene i Parat, de tillitsvalgte og medlemmene. Og mest av alt Anne-Gro Årmo, vi har vært et veldig godt team.

Ingen sjuende mor i huset

Det er en solid skute hun overlater til sine etterfølgere.

– Ja, jeg føler at det er trygt nå. Dessuten er jeg sliten av å skulle mene noe hele tiden, sier hun.

Bang-Johansen bedyrer at hun ikke skal bli noen «sjunde mor i huset».

– Nei, når jeg har sluttet, så har jeg sluttet. Nå vil jeg eie min egen tid, sier hun.

Den avtroppende forbundslederen omtales gjerne som vennlig, men bestemt.

– Jeg er veldig tydelig og gir meg ikke. Samtidig er jeg mild og rolig. Jeg jobber godt med argumenter og forbereder meg godt slik at det ikke skal være lett å overkjøre meg. Dessuten er jeg veldig bevisst på å tilnærme meg andre på en rolig og høflig måte. Mange har undervurdert den roen, avslutter hun med et smil. ■

Tre om Gerd

*Parat-leder Vegard Einan.
Foto: Bente Bjercke.*

Vegard Einan, Parat-leder

– Det Gerd har oppnådd som tillitsvalgt, er en motivasjon og inspirasjon for meg som leder av Parat. Gerd og ThsF har vist at beslutsomhet og solid kunnskap, iblandet en ukuelig tro på det man jobber, for kan gi de mest utrolige resultater. Gerd har gjort en fantastisk jobb på vegne av både Parat og tannhelsesekretærer i Norge og utlandet.

Irene Hope,

leder i Farmasiforbundet i Parat

– Jeg har bare positive ting å si om Gerd. Hun har vært en stor ressurs for meg siden vi i Farmasiforbundet kom inn i Parat for fem år siden. Gerd er et forbilde, ikke bare for meg, men for veldig mange. Hun er veldig reflektert rundt det hun holder på med. I tillegg er hun en fin dame. Det blir rart når hun slutter, jeg kommer til å savne henne.

*Leder i Farmasiforbundet, Irene Hope.
Foto: Vetle Daler.*

Advokat og leder for juridisk avdeling i Parat, Anders Lindstrøm.

Foto: Bente Bjercke

Anders Lindstrøm,

leder juridisk avdeling i Parat

Jeg hadde gleden av å samarbeide tett med Gerd i «kvikksølsaken» i mange år, og har lært henne å kjenne som en lyttende, men viljesterk kvinne. Lyttende i den forstand at hun alltid er åpen for innspill fra andre, og viljesterk i den forstand at hun ikke gir opp når hun har satt seg et mål. Gerd tar ikke tar ikke et nei for et nei, og hun er en dyktig og kunnskapsrik diskusjonspartner. Selv om hun er en stillferdig kvinne, blir hun lyttet til på de store arenaer, både i Stortinget her i Norge og internasjonalt. Det Gerd har utrettet for ThsF og Parat, er enormt, ikke bare i «kvikksølsaken», men også på en rekke andre områder.

Endret utdanning for tannhelsesekretærer

Utdanningen for tannhelsesekretærer må flyttes fra videregående tilbake til de odontologiske lærestedene. Dagens utdanningsnivå dekker ikke behovet for økt kompetanse i tannhelsesekretæryrket, mener Tannhelsesekretærenes Forbund (ThsF).

Av: Helle Andresen

Liedutvalget ble nedsatt 1. september 2017 og skal levere to innstillinger. Den første innstillingen beskrive styrker og svakheter ved dagens videregående opplæring og ble levert som NOU 2018: 15 i desember 2018. Hovedinnstillingen skal leveres et år senere og skal inneholde forslag til endringer i struktur, organisering og fagsammensetning i framtidens videregående opplæring.

ThsF leverte sine innspill til Liedutvalget i oktober 2018, der hovedbudskapet var klart:

– Flytt tannhelsesekretærutdanningen fra videregående skole tilbake til de odontologiske instituttene, der den var fram til Reform 94 ble gjennomført. På den måten vil studentene bli en naturlig del av tannhelseteamet og tannhelsemiljøet.

– Arbeidsgiver forventer mer

Ifølge ThsF-leder Gerd Bang-Johansen møter dagens utdanning ikke arbeidslivets krav til relevant fag- og yrkeskompetanse.

– Arbeidsgiver forventer mer kunnskap av en ferdig utdannet og autorisert tannhelsesekretær, sier hun.

ThsF peker på flere andre svakheter ved dagens opplæring for tannhelsesekretærer.

– Skolene sliter med å få praksisplasser til elevene ute i tannhelsetjenesten. Noe av dette skyldes at elevene blir sett på som en ekstra belastning i en travel

hverdag på klinikken, og det er ingen opplæring i veilederkompetanse for tannhelsesekretærene. Det følger heller ingen økonomiske insentiver verken til klinikken eller den enkelte som tar på seg eller blir pålagt veilederansvaret, sier Bang-Johansen.

Også dårlig rekruttering er et tema i innspillene. – Det er alvorlig i en høyrisikobransje. De fleste av dagens lærere er utdannet tannpleiere, og de har kanskje ikke alltid rett kompetanse for å undervise i hovedfaget for tannhelsesekretær, nemlig yrkesutøvelse, skriver ThsF i høringssvaret.

Bekymret for rekrutteringen

Dekan ved Odontologisk fakultet, Pål Barkvoll, mener at det hadde vært en stor fordel å flytte utdanningen tilbake til fakultetet. Han er i likhet med ThsF bekymret for rekrutteringen.

– Det er en akutt mangel på tannhelsesekretærer. Helse- og sosialfag på videregående har ikke høy status, og i mange år har det vært en utfordring å rekruttere gode tannhelsesekretærer, sier Barkvoll.

Dekan ved Odontologisk fakultet, Pål Barkvoll, sier det vil være en fordel å flytte utdanningen tilbake til fakultetet og er i likhet med ThsF bekymret for rekrutteringen.
Foto: UiO.

Han mener at utdanningen på videregående ikke holder i dag, og at en ett- eller toårig yrkesutdanning ved fakultetet vil bety en heving av kompetansenivået.

Barkvoll sier Odontologisk fakultet nå ser til andre yrkesgrupper for å få dekket behovet for medisinsk kompetanse i tannhelsetjenesten.

– Sykepleiere er aktuelle, de har bredere kompetanse når det gjelder hygiene, kommunikasjon og helse- lovverk. De vil være et nyttig og nødvendig supplement, sier han.

”Arbeidsgiver forventer mer kunnskap av en ferdig utdannet og autorisert tannhelsesekretær.

Gerd Bang-Johansen

Tannlege Carl-Christian Blich ved Colosseum tann- klinikk, tidligere president i Tannlegeforeningen, er åpen for at tannhelsesekretærene kan utføre oppgaver som tannlegene hittil har tatt hånd om.

– Min holdning er at ethvert personell som får til- strekkelig opplæring, må kunne utføre oppgavene de blir tildelt. Det gjøres i andre land. I både Danmark og Sverige er det vanlig å delegere oppgaver til tann- helsesekretærene, oppgaver som tannlegene tidligere har tatt seg av. På grunn av dårligere økonomi i den offentlige tannhelsetjenesten i våre naboland har man vært nødt til å tenke nytt. Ved å delegere har man fått mer igjen for pengene, sier Blich.

Han mener at vi også i Norge må tenke i nye baner.

– Vi er ikke i 60- eller 70-årene lenger. Volumet i tannbehandlingen er på vei ned. Samtidig har vi en skokk av tannleger som vil gjøre oppgavene selv, noe som er til hinder for at tannhelse- sekretærene slipper til. Man må forsøke å gjøre arbeidsplassene attraktive. Moderne mennesker vil ha mer interessante opp- gaver, sier Blich.

Han ser fordelene av å flytte tannhelse- sekretærutdanningen tilbake til instituttene.

– Jeg mener at læringen skjer på arbeidsplassene, men det som var fint tidligere, var at vi ofte så ganske mot- iverte studenter på den ettårig utdannelsen ved fakultetet.

Tannlege ved Colosseum tannklinikk og tidligere president i Tannlegeforeningen, Carl-Christian Blich, er åpen for at tannhelsesekretærene kan utføre oppgaver som tannlegene hittil har tatt hånd om. Foto: Gorm K. Gaare.

Jeg tror ikke alle er like motiverte på videregående- trinnet, sier Blich.

Pasientsikkerhet

Tannlege Jon-Reidar Eikås på Nordfjordeid er enig med ThsF i at yrkesutdanningen bør flyttes fra videre- gående til instituttene.

Eikås driver Eikås Tannlegesenter og Måløy Tannhelsesenter og sitter i styret i Praksiseierforeningen.

– Det er rett og rimelig at tannhelsesekretærene får best mulig skoling. Jo mer man kan, jo bedre skikket er man, sier han.

Å gi tannhelsesekretærene oppgaver som tannlegene hittil har utført, er han imidlertid skeptisk til.

– Mye krever medisinsk utdanning utover noen kurs. Hva skal man med tannlegeutdanning hvis alle kan gjøre alt? spør Eikås.

Han skjønner at det kan være interessant for tannhelsesekretærer å få flere oppgaver, men er redd for at det kan gå ut over pasientsikkerheten.

Danmark og Sverige lykkes med utdanningen

Det er store forskjeller i Europa i hvordan landene innretter yrkesfaglig opplæring, når det gjelder både organisering, innhold og samarbeid mellom ulike aktører, ifølge Liedutvalgets delinnstilling, NOU 2018:15.

Leder i ThsF, Gerd Bang-Johansen, sier skolene sliter med å få praksisplasser til elevene i tannhelsetjenesten. Foto: Trygve Bergsland.

Liedutvalgets leder, Ragnhild Lied, skal levere to innstillinger. Den første innstillingen som nå er levert beskriver styrker og svakheter ved dagens videregående opplæring. Foto: Unio.

– I Danmark og Sverige ligger utdanningen av tannhelsesekretærer på nivået over videregående skole, og i begge land er det stor søknad til utdanningene, skriver ThsF i sitt innspill.

Ifølge ThsF er noe av forklaringen på dette at studentene er eldre enn de norske når de skal velge yrkesutdanningen, og at de utdannes til å utføre langt flere oppgaver i tannhelseteamet, noe som gjør utdanningen mer attraktiv.

– Elevene i 15–16-årsalderen er for unge til å velge et så smalt yrke. Tannlege og tannlegekontorer er for de fleste unge forbundet med ubehag og tap av egenkontroll. Det er få i denne alderen som ønsker en utdanning og en jobb som de bare forbinder med ubehag, blod, spytt og slim, skriver ThsF i sitt innspill.

I innspillene refererer ThsF til utdanningen av tannhelsesekretærer i Sverige og Danmark.

– I Sverige er det en yrkeshøyskoleutdanning, og som tas etter fullført videregående skole, men som ikke fører til bachelor. Utdanningen er på halvannet år, med 13 ukers praksis på tannklinikker, ifølge NOU 2018: 15.

I Danmark er utdanningen ifølge NOU 2018: 15 tilknyttet de odontologiske instituttene.

– Det er en treårig yrkesutdanning bestående av vekselvis skole og praksis på tannklinikk, og utdanningen strekker seg over 34 skoleuker.

Universitetet i Århus vedtok i 2016 å omorganisere tannhelseutdanningen, ved å utdanne odontologiske team og gå bort fra enkeltutdanninger av tannleger, tannhelsesekretærer, tannpleiere og tannteknikere, ifølge ThsF.

– Bakgrunnen for denne satsingen er at tannhelsefaget er i stadig videreutvikling. Utviklingen går fort, og derfor må også utdanningsinstitusjonene endre seg hurtig, ifølge ThsF.

De mener dette blir enklere å gjennomføre når alle tannhelseutdanningene ses på som en helhet, og alle derved kan endre seg samtidig.

– Tannhelsebehovet i befolkningen endres drastisk med at stadig flere får bedre tannhelse, og Norge vil i framtiden ikke ha behov for så mange tannleger som det utdannes i dag. Ved å se til Danmark og flytte tannhelsesekretærutdanningen tilbake til de odontologiske instituttene, kan flere oppgaver overføres til tannhelsesekretærene med riktig kompetanse. Dette vil bidra til en mer framtidsrettet og kostnadseffektiv tannhelsetjeneste i Norge, skriver ThsF i sitt innspill.

Svekket fagopplæring

I Liedutvalgets delinnstilling går det fram at fagopplæringens tradisjonelle autonomi er blitt svekket.

– Dette har skjedd ved at den skolepolitiske innflytelsen i utdanningsforvaltningen er styrket, mens de fagopplæringspolitiske aktørenes aktivitet og formelle posisjon er snevret inn.

I innstillingen pekes det også på at samarbeidet mellom partene i arbeidslivet og utdanningsmyndighetene er et viktig grunnlag for styringen og utviklingen av fag- og yrkesopplæringen, ikke minst med tanke på å sikre oppslutningen om lærlingordningen, som er basert på frivillighet fra arbeidslivet.

Flere forskere mener at svekket innflytelse fra arbeidslivets parter kan medføre at partene trekker seg tilbake fra samarbeidet, og at dette på lengre sikt kan undergrave hele partssystemet og dermed også svekke fag- og yrkesopplæringen slik vi kjenner den i dag.

Teamarbeid

Bang-Johansen mener en utdanning knyttet til instituttene vil føre til at tannlegene og tannhelsesekretærene får nødvendig trening i teamarbeid.

– Dette får de ikke i dag, der utdanningene er lagt til ulike utdanningsinstitusjoner. Et bedre samarbeid vil kunne bedre smittevernarbeidet og effektivisere tannhelsetjenesten. Vi i ThsF vil fortsette å jobbe for en slik løsning i tiden framover, sier ThsF-lederen. ■

NOU 2018:15 kan fås tilsendt ved å kontakte ThsF.

Alarmerende tall knyttet til seksuell trakassering

Tre av ti ansatte i vakt- og sikkerhetsbransjen har opplevd seksuell trakassering på jobb, det viser en fersk undersøkelse Parat24 har gjennomført. Leder i Parat, Vegard Einan, sier det er alarmerende funn, og vil følge opp overfor bransjen.

Parat24 har gjennomført en undersøkelse blant over 2700 ansatte, fordelt på syv ulike virksomheter med Parat-medlemmer. Funnene viser at nesten tre av ti ansatte i vakt- og sikkerhetsbransjen har vært utsatt for seksuell trakassering på jobb siste fem år.

I flere bransjer svarer over 90 prosent av respondentene nei, eller vet ikke, på spørsmål om arbeidsgiver har kartlagt omfanget av seksuell trakassering siste år.

I flere bransjer svarer over 70 prosent av respondentene nei, eller vet ikke, på spørsmål om hvorvidt arbeidsgiver har varslingsrutiner eller retningslinjer for hva som skal gjøres dersom ansatte utsettes for seksuell trakassering.

Einan sier funnene fra undersøkelsen er alarmerende på flere plan.

– Det mest iøynefallende er selvsagt funnene innenfor vakt- og sikkerhetsbransjen, hvor en stor gruppe forteller at de har vært utsatt for seksuell trakassering. Dette er en situasjon verken vi eller bransjen kan være tjent med. Det vil jeg ta initiativ til å følge opp videre, sier han.

Bransjedirektør for sikkerhet og beredskap i NHO Service og Handel, Runar Karlsen, sier funnene Parat24 presenterer er overraskende og ikke i tråd med den rådende oppfatningen i bransjen.

– Dette er en tematikk som opptar bransjen, og som vi fra NHO Service og Handel nå vil følge opp videre overfor våre medlemmer. Både NHO og våre medlemsbedrifter ønsker å ivareta folkene våre på en best mulig måte, sier han.

Parat-leder, Vegard Einan, sier funnene fra undersøkelsen er alarmerende og vil følge opp videre. Foto: Trygve Bergsland.

Karlsen sier funnene vil bli tatt på alvor av både NHO Service og Handel og bedriftene i bransjen.

Einan sier at den største overraskelsen, bortsett fra funnene fra vakt- og sikkerhetsbransjen, er hvor mange som ikke vet om omfanget av seksuell trakassering har vært kartlagt av arbeidsgiver, og om det finnes retningslinjer for å håndtere den type hendelser.

– Her er det åpenbart mye å ta tak i. Dersom det er så få arbeidsgivere som faktisk har kartlagt omfanget og har rutiner på plass for å håndtere slike hendelser, er det alvorlig. Det er nesten like alvorlig om arbeidsgiver har kartlagt og rutiner er på plass, uten at ansatte vet det, sier han.

Einan sier Parat nå vil jobbe for å sette de tillitsvalgte i stand til å bidra på sin arbeidsplass som en medspiller for arbeidsgivere, for på den måten bidra til å skape en bedre arbeidshverdag for ansatte.

Advokat og forhandlingssjef i Parat, Turid Svendsen, sier det er arbeidsgivers ansvar å organisere og lede arbeidet på en forsvarlig måte.

– Seksuell trakassering er et alvorlig arbeidsmiljøproblem for alle som utsettes for det, og arbeidsgiver har et ansvar både for å forebygge og hindre at ansatte utsettes for denne type utilbørlig oppførsel, sier hun.

Svendsen sier trakassering, herunder også seksuell trakassering, er forbudt etter arbeidsmiljølovens bestemmer.

Les mer om undersøkelsen, funnene og reaksjonene på parat24.com.

Fakta om undersøkelsen

Undersøkelsen er gjennomført av Parat24 i uke 3. Undersøkelsen er gjennomført blant ansatte i politiet, forsvar, vakt og sikkerhet, NAV, universitets- og høgskolesektoren, tannhelse og blant apotekansatte. 2739 ansatte har besvart undersøkelsen.

Seksuell trakassering er i undersøkelsen definert som uønsket seksuell oppmerksomhet som oppleves som krenkende og plagsom for den som rammes.

EØS-avtale og velferd

– EØS-avtalen er verdens beste handelsavtale og bærer norsk velferd, sier statsminister Erna Solberg til deltagerne under NHOs årskonferanse som ble arrangert tidligere i år.

Statsministeren sier at er det én ting historien har lært oss, så er det at Norge tjener på handel.

– Handel med fisk, skipsfart, tømmer, aluminium, olje, gass, laks og høyteknologisk maritimt utstyr for å nevne noe, sier hun.

Solberg sier det er handel som gir oss trygge jobber og betaler for velferden vår. – Som en liten, åpen og høyt spesialisert økonomi er det få land som har mer å tape på proteksjonisme og mer å vinne på åpne markeder og regelbaserte handelssystemer enn Norge. Derfor er EØS-avtalen så viktig for oss, sier Solberg.

Kilde: Parat24

Foto: Statsminister Erna Solberg deltar på EUs ASEM-møte i Brussel. Her med EU-president Donald Tusk.
Foto: Statsministerens kontor.

Eksplisiv russisk vekst

Varevolumene over den russiske delen av Arktis økte med nesten 25 prosent i 2018, viser informasjon fra det russiske transportdepartementet. Til sammen 92,7 millioner tonn ble håndtert av regionale havner, hvorav nesten 70 prosent var oljeprodukter og flytende naturgass.

Den aller største veksten finner vi i Sabetta, grunnet behandlingen av flytende naturgass produsert av Novatek i Grand Jamal. Havnen ligger på den nordøstlige spissen av Jamalhalvøya, håndterte i 2018 totalt 17,4 millioner tonn gods, en økning på 130 prosent fra 2017. Kilde: BarentsObserver

Vaktbikkje i FN

Den internasjonale arbeidsorganisasjonen ILO er FNs vaktbikkje i arbeidslivet og jobber for å sikre arbeidernes rettigheter over hele verden. I år er det 100 år siden organisasjonen ble etablert.

ILOs hovedmålsetting er å jobbe for anstendig arbeid for alle. Med dette menes produktivt arbeid der sosial beskyttelse, dialog mellom partene i arbeidslivet og rettigheter på arbeidsplassen er ivarettatt.

Med sin trepartsstruktur bestående av fagforeninger, arbeidsgiverorganisasjoner og medlemslandenes myndigheter er ILO unikt i FN-systemet. Kilde: Parat24

H&M-leverandører sparker tusenvis

Flere tusen tekstilarbeidere i Bangladesh er sagt opp etter at de i flere uker har protestert i gatene med krav om høyere lønn, melder Reuters.

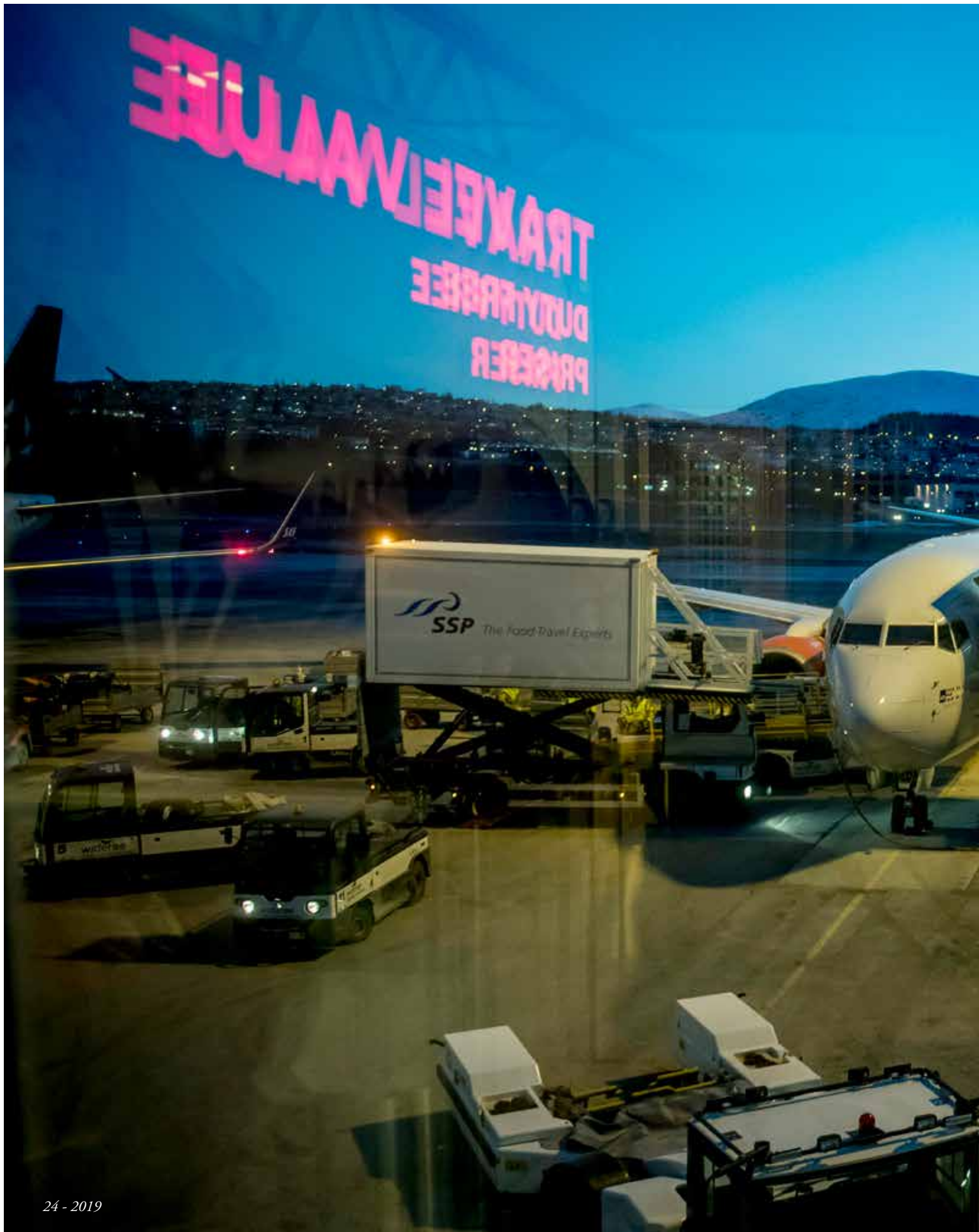
Minst tre klesprodusenter i Bangladesh, som blant annet forsyner kjente europeiske merkenavn som H&M og Next, har ifølge Reuters sparket tusenvis av arbeidere i ukene etter at de deltok i omfattende protester mot dagens arbeidsvilkår. Babul Akhter, leder av tekstilarbeiderforbundet i Bangladesh, sier at minst 7580 arbeidere i 27 fabrikker har mistet jobben sin de siste ukene. Kilde: Reuters

800 000 statsansatte uten lønn

USAs bruttonasjonalprodukt krympet med elleve milliarder dollar som følge av at deler av offentlig sektor ble stengt i fem uker, viser en rapport fra Kongressen. Det er omtrent dobbelt så mye som det president Donald Trump søkte om til å finansiere muren han ville ha mot Mexico.

Delvis nedleggelse av offentlig sektor var den lengste i USAs historie. 800 000 statsansatte gikk glipp av to lønninger i den måneden, halvparten av dem måtte jobbe, og halvparten var permittert. De får imidlertid lønn etterbetalt senere. Kilde: NTB/AFP

Taxfreeføljetongen forlenges med ny utredning

Kristelig Folkepartis ønske om å la Vinmonopolet overta taxfreesalget på norske flyplasser, ser ut til å ende i nok en utredning. Vinmonopolets kommunikasjonsdirektør Halvor Bing Lorentzen sier det ikke ser spesielt lovende ut for Vinmonopolet.

Av: Magne Otterdal Foto: Gorm K. Gaare

Samtidig som helse- og omsorgskomiteen på Stortinget behandler taxfree-saken som ble framlagt i forbindelse med statsbudsjettet for 2019, vil altså den nye flertallsregjeringen igangsette enda en utredning om temaet. Dette som følge av at «taxfreemonopol-forkjemper» Kristelig Folkeparti er gått inn i regjeringen.

Vinmonopolet får ikke svekke småflyplassene

I regjeringsplattformen er taxfreesaken, under avsnittet «Luftfart», omtalt. Nå vil regjeringen:

ytrede en ordning der Vinmonopolet kan delta i konkurranse om å drive taxfreesalget på flyplassene. Regjeringen vil avvente denne utredningen før det tas stilling til dette spørsmålet.

Den nye firepartiregjeringen gjør det samtidig klinkende klart at en ny løsning hvor Vinmonopolet eventuelt skal konkurrere, ikke skal svekke flyplassenes økonomi eller grunnlaget for polet:

En forutsetning for valg av løsning er at det ikke går ut over Avinors mulighet til å sikre grunnlaget for en desentralisert flyplasstruktur og de privattedrevne flyplassenes eksistens, eller bidra til å svekke grunnlaget for Vinmonopolet.

Avmålt reaksjon fra Vinmonopolet

Responsten fra Vinmonopolet på denne siste vrien fra den nye flertallsregjeringen er avmålt. Direktør for kommunikasjon og samfunnsansvar, Halvor Bing Lorentzen, skriver følgende i en e-post til Parat Luftfart: – Om Vinmonopolet har anledning til å være med på en anbudsrunde for salg av avgiftsfri alkohol på taxfree ved flyplassene, må nok vurderes grundig. I forrige taxfreeutredning fra 2016 ser dette ikke spesielt lovende ut, ut fra departementets egen juridiske vurdering gjennomført av Lund & Co, skriver han.

Lorentzen viser til et av funnene i denne utredningen fra advokaten Lund & Co:

– En anbudsprosess vil dessuten kunne være uheldig for den EØS-rettslige vurderingen av vinmonopolordningen. Begrunnelsen for Vinmonopolet er fraværet av privatøkonomiske interesser for å begrense omsetningen. Formålet med anbud er derimot økonomiske motiver. Det harmonerer dårlig med grunntanken bak et monopol at det skal konkurrere på tilgrensende områder.

Høring avlyst

Samtidig har Stortinget til behandling spørsmålet om Vinmonopolet skal kunne overta taxfreesalget, altså en monopolisering. Saken ble lagt fram i budsjettproposisjonen for Helse- og omsorgsdepartementet før jul.

Saksordfører Erlend Larsen (H) opplyser at denne taxfreesaken blir behandlet i helse- og omsorgskomiteen og gjenstand for debatt i Stortinget, men etter at den nye regjeringsplattformen kom på plass, vil omfanget bli redusert. Eksempelvis ble en åpen høring som skulle holdes 19. februar, avlyst.

– Vi skal behandle saken, men den får en redusert behandling, sier Larsen.

Han konstaterer at regjeringen med Kristelig Folkeparti legger opp til at taxfreesalget på Avinors flyplasser og de private flyplassene skal konkurranseutsettes også i framtiden.

Larsen er tydelig på at han selv er for å beholde det konkurransebaserte taxfreesalget slik det er organisert i dag. Det er ifølge ham for store risiko med tanke på å innføre et monopol. Han satt selv i styret i Sandefjord lufthavn Torp da han var ordfører i tidligere Stokke kommune, nå del av storkommunen Sandefjord.

Kommunikasjonssjef i Travel Retail Norway, Haakon Dagestad, med gjennomsnittshandlekurven i taxfree-butikken på Gardermoen. Foto: Gorm K. Gaare.

Der er holdningen klar på at skulle taxfree-salget bli monopolisert, så vil det bety kroken på døra for Sandefjord lufthavn.

Dersom Vinmonopolet skulle innta taxfree-butikkene på monopolvis, har Avinor beregnet at inntektssvikten blir mellom 600 millioner og 1,6 milliarder kroner per år.

Siden 2014

En ny utredning om taxfreespørsmålet betyr også at sakskomplekset, som har versert i regjering og storting siden 2014, da KrF og Senterpartiet framla forslag om et taxfreemonopol, vil dra ut enda noen måneder og kanskje år.

Når og hvordan en utredning av Vinmonopolets muligheter til å konkurrere vil finne sted, er også i det blå.
– Det er for tidlig å si noe om hvordan denne utredningen som er omtalt i Granavoldenplattformen vil bli organisert, skriver senior kommunikasjonsrådgiver Elisabeth Johansen i Helse- og omsorgsdepartementet i en e-post som svar på spørsmål fra Parat-bladet.

Regjeringen skal også framlegge forslag til revisjon av vinmonopolloven. Skal Vinmonopolet i det hele tatt kunne konkurrere om taxfreesalget, må loven endres. Begge alternativene, som ligger, og har ligget på bordet i taxfreespørsmålet, har med lovverket og Norges avtale med Den europeiske union å gjøre (EØS-avtalen).

Revisjonen av vinmonopolloven kommer egentlig som følge av at Riksrevisjonen to ganger de siste årene har påpekt uklar statlig Eierstyring av Vinmonopolet.

Usikkerhet landet rundt

Taxfreespørsmålet har over hele landet skapt usikkerhet for småflyplassene over flere år. Parat24s reportasjeteam har besøkt to av lokalflyplassene som nesten rutinemessig kommer i søkelyset når det er trange budsjetter hos flyplassene Avinor.

Sørkjosen lufthavn støttes av Kristelig Folkeparti-ordfører Ørjan Albrigtsen.
– Det må ikke være inntekter på salg alkohol og tobakk som skal avgjøre om vi skal ha flyplasser i distriktene, sier Albrigtsen.

Han understreker hvor viktig flyplassen er for regionen, særlig for sjømatnæringen og turismen. Eksempelvis for Lerøy Aurora med stort anlegg i Skjervøy.

– Å ha et flytilbud som er oppe og går er kjempeviktig for oss, sier regionsjef Jan Børre Johansen i Lerøy Aurora.

Avinors lokale lufthavnsjef Tor Rasmussen er derimot tydelig på at de små, lokale flyplassene som Sørkjosen lufthavn er avhengig av inntektene fra taxfreesalget. Både i Skjervøy og Gloppen kommuner understreker henholdsvis KrF- og Senterparti-ordførerne hvor viktig lokal-flyplassene Sørkjosen og Sandane er for de respektive distriktene.

Gloppen-ordfører Leidulf Gloppestad sammenligner småflyplassene med togstasjonene i det norske jernbanenettet.
– Småflyplassene er viktige også for Gardermoen, selv om det er dyrt å ha dem. Det er et samspill, sier Gloppestad.

En av bedriftslederne i Gloppen, Ingvill Hestenes i Melin Medical, mener også

*Ordfører i Skjervøy kommune, Ørjan Albrigtsen, (KrF) understreker hvor viktig flyplassen er for regionen, særlig for sjømatnæringen og turismen.
Foto: Gorm K. Gaare.*

*Saksordfører for taxfreesaken i Stortinget, Erlend Larsen, (H) er tydelig på at han selv er for å beholde det konkurransebaserte taxfreesalget slik det er organisert i dag.
Foto: Kjetil Ree.*

*Bonde Leidulf Gloppestad (Sp) er ordfører i Gloppen kommune og sammenligner småflyplassene med togstasjonene i det norske jernbanenettet.
Foto: Gorm K. Gaare.*

flyplassen er avgjørende for at selskapet kan ha hovedkontoret sitt der.

– Flyplassen er kjempeviktig for virksomheten vår. Vi har hovedkontoret og stabstjenestene her med 15 medarbeidere. Resten er plassert i Oslo, i Århus i Danmark, i Göteborg og Halmstad i Sverige, sier Hestenes.

Hun er selv bosatt i Oslo og pendler til hovedkontoret i hjemkommunen. Det hadde hun ikke klart uten flyruten på Sandane lufthavn.

Det er en konkurransebasert avtale om leie av butikklokaler til taxfreesalg på flyplassene som gir Avinor milliardinntekter. I 2017 fikk Avinor samlede leieinntekter på 1,9 milliarder kroner fra taxfreebutikkene. Det tilsvarer rundt 50 prosent av taxfreeselskapet Taxfree Retail Norways (TRN) samlede omsetning på 3,8 milliarder kroner.

Nye runder med EØS-avtalen

Dersom Vinmonopolet skulle få delta i en konkurranse om taxfreesalg, kan

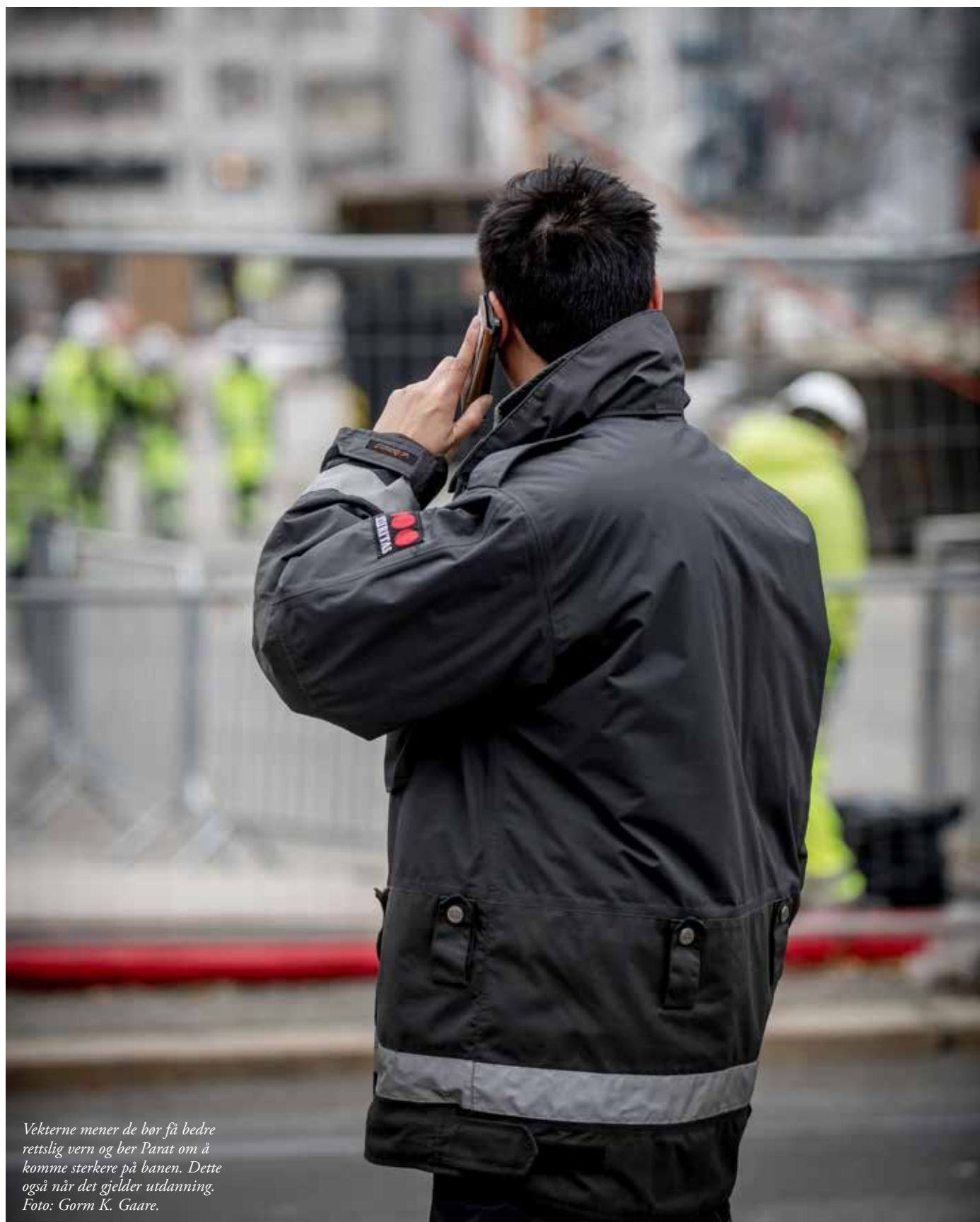
det ventes noen ekstra runder med EØS-avtalens vaktbikkje ESA. Utredningen regjeringen nå vil få gjennomført blir en ny, solid dose EU/EØS-juss.

Vinmonopolets virksomhet er regulert gjennom et unntak fra EØS-avtalens hovedregel om fri flyt av varer og tjenester i det europeiske økonomiske samarbeidsområdet. Dagens taxfreeordning reguleres i henhold til fri flyt-reglene, som er en bærebjelke i EU- og EØS-området.

- **Innkjøp av alkoholvarer:** TRN, som har taxfreesalget til 2021, kan sikre seg gode rabattavtaler gjennom eierselskapet Heinemann. Vinmonopolet på sin side må rette seg etter innkjøpsforskriften, regulert av EØS-avtalen, som setter strenge krav til hvordan innkjøpene foregår.
- **Økonomiske resultater:** Med dagens taxfreeordning kan driften motiveres med behovet for å drifte Avinors nettverk av flyplasser. Vinmonopolets taxfreesalg kan kun være alkoholpolitisk

motivert, i henhold til EØS-avtalen. Hvordan dette kan organiseres om Vinmonopolet skal konkurrere om taxfreesalget, er også juridisk nøtt.

- **Leieinntekter:** Det er leien av lokaler som fastsettes blant annet med en prosentandel av omsetningen som i dag gir Avinor gode inntekter. Skulle Vinmonopolet drive salget som monopol, må leien fastsettes som resultat av en uavhengig markedsanalyse av det aktuelle leiearealet. Den nye utredningen av Vinmonopolets mulighet til å konkurrere skal forutsette at Avinors inntekter ikke skal svekkes, ei heller at Vinmonopolets stilling skal svekkes.
- **Flyplassfinansiering:** Avinors mulighet til å motta statlige tilskudd til finansiering av flyplasser er begrenset. Det er igjen EØS-avtalen med EU som setter klarer begrensinger på omfang av statlig subsidiering. ■

*Vekterne mener de bør få bedre
rettslig vern og ber Parat om å
komme sterkere på banen. Dette
også når det gjelder utdanning.
Foto: Gorm K. Gaare.*

Vektere etterlyser bedre rettsvern

Her er noen avisoverskrifter fra årets to første uker: Truet vektere ved kjøpesenter. Vektere havnet i slagsmål med personer med jernstenger. Beruset mann tatt hånd om av politiet etter å ha slått ned en vekter. To personer pågrepet etter å ha slått og skallet vektere.

Av: Lill Fischer

Nesten hver dag opplever vektere trusler om vold, og vold når de er på jobb. På de mest utsatte objektene må vekterne gå med stikksikre vester for å sikre seg mot kniv- og sprøytestikk. Ifølge tall fra NHO ble 300 personer anmeldt av vektere for vold og trusler om vold i 2017.

Mange anmelder ikke

Christian Svensen er vekter og tillitsvalgt for Parat i NOKAS. Han mener tallene burde vært høyere, og at mange vektere ikke anmelder forholdene.

– For å anmelde voldsepisoder må vekterne møte opp på politistasjonen, sier Svensen.

Han mener det bør bli enklere å anmelde forhold.

– Det burde vært mulig for vektere å anmelde via en web-løsning. Slik det er nå, må anmeldelsene som oftest gjøres i fritiden. Selv om arbeidsgiver oppfordrer oss til å anmelde og betaler for tiden vi bruker, er det flere som lar være å anmelde, sier Svensen.

Kommunikasjonssjef i NOKAS, Ådne Mauritzen, representerer en av de største aktørene i bransjen. Han er enig med Svensen i at tallene sannsynligvis er høyere.

– Vi ønsker at alle episoder skal anmeldes, men i en hektisk hverdag blir det nok nedprioritert. Noen er også usikre på om saken er stor nok til å bli anmeldt, sier Mauritzen.

Henlagt som ikke prioritert

Svensen jobber som ordensvakt på Kiel-fergen. For to år siden ble han slått ned med en flaske. Saken ble anmeldt, men henlagt med begrunnelse om at saken ikke ble prioritert.

Advokat i Parat, Thore Helland, har bistått Svensen med å påklage anmeldelsen og mener vektere bør ha et bedre vern.

Ifølge Helland har vektere overtatt mange av politiets oppgaver, noe Svensen er enig i. – For 30 år siden hadde politiet 30 polititjenestemenn som patruljerte på Oslo S. I dag er det bare 2 eller 3 mobile polititjenestemenn, mens det er 30 vektere, sier Svensen.

Helland mener det gamle patruljerende ordenspolitiet nesten er helt borte og erstattet av vektere.

– Det er mulig å se på dette som en form for privatisering av politiet. Polititjenestemenn har et strafferettslig vern. Mitt inntrykk er at dersom politifolk

Nestleder i Parat, Unn Kristin Olsen, er enig i at noe må gjøres for å sikre vekterne bedre på jobb. Foto: Trygve Bergsland.

blir utsatt for vold eller trusler om vold, blir disse sakene prioritert høyt, mens inntrykket er at saker som omhandler vold og trusler mot vektere, ikke blir prioritert i samme grad, sier Helland.

Svensen, som venter på svar på klagen, er enig med Helland.

– I dag er det mer alvorlig å slå en politihund enn å slå en vekter. Politihundene er nemlig å anse som polititjenestemenn, sier Svensen.

Dyttet av bussen

Aleksander Danielsen er tillitsvalgt i Securitas og jobber til daglig som billett-kontrollør for Ruter. Han sier de ofte møter passasjerer som forsøker å presse seg forbi kontrollørene når de blir tatt uten gyldig billett.

Vekterne mener de bør få bedre rettslig vern og ber Parat om å komme sterkere på banen. Dette også når det gjelder utdanning. Foto: Gorm K. Gaare.

– I november i fjor dyttet en passasjer meg ut av bussen på en holdeplass. På legevakten konstaterte de at jeg hadde forstuet armen, sier Danielsen.

Saken er anmeldt, men han har ikke hørt noe etter det. Han beskriver også ubehagelige episoder der passasjerer har kommet med alvorlige trusler som «jeg kutter over strupen din», «jeg finner ut hvor du bor» og «jeg skal ta moren din».

– Det skjer ikke så ofte, men vi anmelder alltid slike episoder, sier Danielsen.

Tar sikkerheten på alvor

Mauritzen har inntrykk av at politiet tar anmeldelsene fra vekterne på alvor.

– Som arbeidsgiver jobber vi tett med verneombudene og i andre fora for å forebygge uheldige episoder. Vi setter også inn nødvendige tiltak slik at både vekterne og vi er trygge på at det ikke går på sikkerheten løs, sier han.

Danielsen sier Securitas har en kollegastøtteordning som fungerer godt.

– I tillegg har vi alltid en medarbeidersamtale etter ubehagelige episoder, sier han.

Vil ha Parat på banen

Vekterne mener de bør få bedre rettslig vern, et vern på linje med polititjeneste-

menn, og ber Parat om å komme sterkere på banen. Dette også når det gjelder utdanningen.

Fra 1. januar 2018 ble det iverksatt et nytt og mer omfattende opplæringsløp for vektene, en opplæring Svendsen mener er en forbedring.

– Utdanningen inneholder imidlertid ingen ting om fysisk konflikthåndtering. Det er for dårlig, sier Svensen.

Nestleder i Parat, Unn Kristin Olsen, er enig i at noe må gjøres for å sikre vekterne bedre på jobb.

– Vektere, som alle andre arbeidstakere, har krav på et trygt og sikkert arbeidsmiljø, sier Olsen.

Hun vil nå ta et initiativ overfor vekterne for å finne ut hvordan Parat best kan bidra.

Observere og rapportere

Vekternes oppgave er å observere og rapportere.

– Vi kommer allikevel ofte i situasjoner hvor vi må rydde opp til politiet kommer. Folk forventer at vi som er i uniform rydder opp, sier Danielsen og er enig med Svensen i at utdanningen må endres slik at den også omfatter fysisk konflikthåndtering. ■

Vekter-statistikk

- I 2017 bisto vekterne med trygghetsassistanse 45 675 ganger.
- I 12 775 tilfeller anmeldte vektere personer på vegne av kunde. Dette gjaldt forhold som blant annet tyveri og hærverk.
- Vekterne selv anmeldte 300 personer.
- I to tilfeller ble det rettet anmeldelse fra publikum mot vekter for mulige klanderverdige forhold.

Kilde: NHO Service

Ny opplæring av vektere

Vekteropplæringen økes til 163 timer som fordeles med 50 timer praksis under veiledning.

- Det skal være minimum 65 timer i klasserom, mens resterende teoritimer kan gjennomføres som e-læring. Dette i form av en kombinasjon mellom selvstudier og klasseromsundervisning.
- Det er satt av seks timer til eksamen.
- Hele opplæringen må være gjennomført og eksamen bestått før den enkelte kan begynne med selvstendig arbeid.
- Regodkjenning skal gjennomføres hvert fjerde år med 30 timer opplæring og ny eksamen.
- Det er nye krav til instruktører med blant annet egen instruktør-opplæring i regi av Politidirektoratet.
- Økning i antall undervisningstimer er konsentrert om juss, konflikthåndtering, kommunikasjon, kulturforståelse og mangfold, førstehjelp, opptreden på skadested og brannvern.

Parat tillitsvalgt i Norad, Hajo Schmidt-Horix, jobber tett sammen med tillitsvalgte i Akademikerne og NTL for å lede valg av modell i en retning med vekt på effektiv fattigdomsbekjempelse, solid bistandsfaglig forvaltning og nødvendig avstand til den daglige norske politiske agendaen. Foto: Privat

Outsourcing av bistand

To alternativer er skissert for en ny bistandsforvaltning. En mulig løsning er at Norad legges ned, og at en del av de ansatte integreres med UD. Et annet alternativ er at Norad videreføres, men med reduserte ansvarsoppgaver og med tettere politisk styring.

Tekst: Vetle Daler

Outsourcing av enkelte deler av virksomheten har også vært tema for begge alternativene, men Parats tillitsvalgte i Norad øyner nytt håp etter møte med utviklingsministeren.

Det var tidligere utviklingsminister Nicolai Astrup (H) som tok initiativet til en større bistandsreform. De ansatte i Norad (Direktoratet for utviklingssamarbeid) har reagert på målene i reformen og på prosessen.

Forsiktig optimist

I januar ble Dag-Inge Ulstein (KrF) utnevnt til ny utviklingsminister og fikk dermed også reformsaken på sitt bord. Midt i februar møtte Parats tillitsvalgt i Norad, Hajo Schmidt-Horix, den nye

statsråden på hans kontor i Utenriksdepartementet (UD) i Oslo og er forsiktig optimist etter møtet.

– Statsråden er interessert i å høre vår holdning til reformprosessen, noe vi opplever som positivt. Han forstår vår frustrasjon, samtidig er han ny i jobben, og vi har forståelse for at han trenger tid for å gjøre seg opp en kvalifisert mening når det har så omfattende konsekvenser som i denne saken, sier Schmidt-Horix.

Positive til reform

Parats tillitsvalgte samarbeider tett med andre arbeidstakerorganisasjoner i Norad, og alle er kritiske til forslagene som nå ligger på bordet.

– Vi er i utgangspunktet positive til en reform, men det må skje uten outsourcing av oppgaver. Målet må være å drive

effektiv fattigdomsbekjempelse. Det mener vi gjøres best ved å beholde Norad som et samlet bistandsfaglig miljø, uten nedbemanning. Vi har tilnærmet det samme antallet ansatte i dag som 2004, til tross for at bistandsbudsjettet er doblet i denne perioden. Det betyr at vi har gjennomført betydelig effektivisering, sier Schmidt-Horix.

Betydelig usikkerhet

Schmidt-Horix sier det er viktig at retningen i reformen avklares så snart som mulig.

– Det er betydelig usikkerhet i organisasjonen, og folk slutter. Det er ansettelsesstopp, og vi ansetter nye folk kun i midlertidige stillinger. Dette fører til en svekkelse av Norad, sier han. ■

*Kristin Trøen fra Vegvesenet undersøker
kjøretøy under en aksjon på Bergerørningen
kontrollstasjon på riksvei 3 mellom Alvdal og
Tynset. Foto: Gorm K. Gaare.*

Den store biljakten

Det er aksjonsuke på Bergerønningen kontrollstasjon ved riksvei 3 mellom Alvdal og Tynset. Medarbeidere fra Vegvesenet, Arbeidstilsynet og Politiet har satt hverandre stevne i fire dager fra mandag til og med torsdag siste uken i januar.

Av: Magne Otterdal Foto: Gorm K. Gaare.

Interessen for biler har vært styrende i Kristin Trøens karrierevalg. Den første jobben hadde hun hos bilforhandler Sulland på Elverum. Siden ble det Statens vegvesen. Hun er ansatt som inspektør ved kontrollstasjonen på Husum ved riksvei 3/25 mellom Hamar og Elverum. Og hun har vært Parat-medlem siden 2009, og er plassert utvalgt for utekontroll Hedmark.

Sjekk av dekk og kjettinger

Parat-bladets utsendte reportere møter Trøen og mange av hennes kolleger fra Statens vegvesen region øst og region midt, alle samlet til aksjonsuken ved Bergerønningen ti minutters kjøretur fra Alvdal stasjon. Trøen er én av totalt 50 kontrollører som er utplassert ved fire kontrollplasser i Hedmark, Oppland og Buskerud i den årlige storaksjonen for å sjekke at særlig tungtransporten er godt skodd til å forsere norske vinterveier.

I det daglige jobber Kristin Trøen mye med tjenestebilen som kontorplass, på utekontroller langs vegene i Hedmark. Nå får vi være med henne noen timer på jobben. Sjekk av vogntogenes dekk og kjettinger er viktig denne aksjonsuken. Det er mest den nordgående trafikken i retning Trondheim som vinkes inn til kontrollplassen. – Det er en fellovergang på Kvikne, og det er greit å luke ut dem som ikke har dekk og kjetting i orden, sier Trøen.

Kontrollstasjonen er bemannet i to skift. Det første fra klokken 08:00 til 15:30, det andre fra 15:00 til 22:30. Blant kollegene

som er på plass ved kontrollstasjonen, er Stein Hornsletten, som også jobber på Husum i det daglige, og Thomas Fossum som jobber på Jessheim.

Inne i kontrollbua kan inspektørene følge trafikken på skjermer, koblet til kameraer som overvåker både nordgående og sørgående trafikk. Sjåførene varsles om kontroll av lysskiltet ved veien, og en jevn strøm av vogntog svinger inn på kontrollstasjonen.

En rask oversiktinspeksjon blir foretatt mens kjøretøyet står på vekten, det er her det avgjørende øyeblikket skjer: Skal vogntoget tas videre inn til full kontroll, eller blir det vinket videre? En Scania med firmanavnet Infinity Transport AB malt på styrehuset svinger inn på vekten.

Også sjekk av kjøre- og hviletider

Trøen bestemmer seg for å be sjåføren, Mathias Nilsson fra Töcksfors om å svinge vogntoget inn på parkeringsplassen bak kontrollbua. Nilsson sier han synes det er bra at det er slike kontroller, særlig vinterstid.

– Jeg kjører på Sverige og Norge, sier Nilsson. Han hevder de norske veiene er best å kjøre på, det er mye mer fin natur å se langs de norske veiene enn de svenske.

Inspektør Trøen spør høflig hvor sjåføren og vogntoget kommer fra. Første punkt i kontrollen er å laste ned kjøre- og hviletiden på en USB-pinne. Så må Mathias ut av sitt varme styrehus og vise beholderen med kjettinger.

Deretter går inspektøren rundt hele vogntoget og sjekker type dekk og at mønsterdybden i dekkene er minimum fem millimeter.

– Det er fem og en halv millimeter, innenfor kravet, sier Trøen da hun sjekker med dekkmåleren.

Så går hun inn i kontrollbua og kobler på USB-pinnen. Umiddelbart kommer det opp en tidslinje på skjermen, med blå, røde og grønne felter.

– De røde feltene viser kjøretiden, de grønne hvile, og blått er annet arbeid som lasting eller lossing, forklarer Trøen.

Hun finner ikke noe som avviker fra reglene her, og går tilbake til vogntoget hvor Nilsson venter. Han får kjøre videre.

– Har du fått mangellapp noen gang?

– Nei, jeg har ikke hatt noen mangler, svarer han.

Han har drevet i transport på Sverige og Norge i 15 år og opplever kontroll én til to ganger i måneden.

Påbudt med stikkvester

Tilbake i kontrollbua er det nettopp traktet ny kaffe, og det er plutselig fullt av kolleger med gule vester der. Også vi utsendte fra Parat-bladet har fått på oss Vegvesen-vestene.

Under uniformsjakken, og mindre synlig, er inspektørene også utstyrt med stikkvester. Alle som utfører utekontroll, er påbudt ha stikkvest.

Ansatte i Statens vegvesen sier det er feil, når det hevdes at Det utelukkende er utenlandske vogntog som er problemet. Både Trøen og inspektørkollega Stein Hornsletten, sier norske sjåfører står for en betydelig andel mangler når de kontrolleres. Foto: Gorm K. Gaare.

I august 2014 trakk en trailersjåfør kniv og truet inspektøren under en kontroll ved Taraldrud trafikkstasjon ved E6 sør for Oslo. Sjåføren hadde blitt presentert for et overlastgebyr. Etter denne episoden ble det påbudt med stikkvester for utearbeidene inspektører.

Hvordan utekontrollene skal foregå, er detaljert beskrevet i en egen utekontroll-veiledning. Inspektørene er hele tiden i nærkontakt med mennesker, og det kan ofte oppstå stressede situasjoner. En inspektør lærer seg fort å bli menneskekjenner.

Store mangler på norske lastebiler

Blant inspektørene inne i bua på Bergerønningen denne torsdagen i januar 2019 kommer det noen viktige nyanser fram. Det snakkes om den nesten ugjen-drivelig innarbeidede forestillingen blant folk flest om at de farefulle situasjonene på norske vinterveier utelukkende skyldes utenlandske, gjerne østeuropeiske vogntog med dårlige dekk og sjåfører uten erfaring fra kjøring på snø- og islagte norske veier.

Riktignok står et vogntog med russisk sjåfør på tredje døgnet på parkeringsplassen. Kjøretøyet har fått flere mangellapper, og et av de lokale verkstedene er koblet inn. Men det står også en avskiltet norsk lastebil like ved. Den norske sjåføren har tilbragt natten i bilen som står med motoren i gang, det var tross alt 28 minusgrader dagen før.

Både Trøen og inspektørkollega Stein Hornsletten, han også medlem i Parat, mener det er et litt skjevt bilde som blir beskrevet med tanke på de utenlandske vogntogene. Mens kvaliteten øker på utenlandske tunge kjøretøy og sjåfører, står norske sjåfører fortsatt for en betydelig andel mangler ved kontroll.

De to peker på at i tillegg til utrustningen handler det også om kjøreferdigheter og kunnskap. Dessuten er biltypene av stor betydning på snø og islagte veier. Det er stor forskjell på biler med tre akslinger som kan løfte den bakre akslingen litt, slik at en får mer trykk på drivakslingen.

Utfordringen med mange av de utenlandske bilene er at det bare har to akslinger.

Gaver avvises

Kulturforskjellene gir uansett ymse utslag og opplevelser for inspektørene i møtet med sjåfører fra fjern og nær. Det kan ofte være språklige utfordringer når sjåfører ikke snakker annet enn eksempelvis russisk. Eller som når en russisk sjåfør blir på gråten når Vegvesenets inspektører ikke vil motta en flaske whisky som takk for hjelp med å ringe til verksted og annet. En morgen stod det en kasse øl på trammen til kontrollbua på Husum. Den ble sendt til destruksjon.

Det er ikke bare Vegvesenets folk som er i sving på kontrollstasjonen. Inspektører fra to andre viktige etater er også på plass: Arbeidstilsynet og Politiet.

– Vi har et kjempegodt samarbeid, sier Roger Brenden fra Arbeidstilsynet som kontrollerer at sjåfører følger bestemmelsene som gjelder for kabotasjetransport blant utenlandske vogntog og sjåfører.

Kristin Trøen og Stein Hornsletten følger med på kameraovervåkning av kjøretøyer som kommer nord- og sørfra på riksvei 3 mellom Alvdal og Tynset. Foto: Gorm K. Gaare.

Trøen laster ned kjøre- og hviletiden til sjåfør Mathias Nilsson. Foto: Gorm K. Gaare.

Politibetjent Eyvind Rian fra Utrykningspolitiet er også entusiastisk med tanke på samarbeidet etatene har under disse aksjonene.

– Jeg lærer veldig mye av de andre etatene som er her, sier Rian.

Svært mange får kjøreforbud

Over 3000 tunge kjøretøy ble kontrollert ved Bergerønningen i Østerdalen og de andre stasjonene henholdsvis på Otta, Kalplassen i Valdres og på Gol. 710 av disse kjøretøyene ble gjenstand for nærmere kontroll i løpet av de fire dagene storaksjonen pågikk.

Fagleder Martin Børresen opplyser i en melding fra Vegvesenet at kontrollene resulterte i 210 kjøreforbud, de fleste på grunn av dårlige dekk. Ifølge Børresen ble 14 sjåfører anmeldt for grove brudd på kjøre- og hviletidsreglene, 40 fikk kjøreforbud på grunn av vimpler og annet krimskrams i frontruta – til hinder for sikten – og 77 fikk kjøreforbud på grunn av dårlig lastsikring eller overlast. ■

Slik skal utekontrollen foregå

Et lite utvalg fra «Utekontrollinstruks» for ansatte i Statens vegvesen beskriver hvordan møtet med publikum skal foregå. I motsetning til publikums forberedte oppmøte til hallkontroll eller førerprøve er utekontroll noe helt annet.

Ved utekontroll vil en fører bli stanset underveis til helt andre formål. Dette kan skape aggresjon, angst og nervøsitet. Det kan også være det første møte med Statens vegvesen som kontrollmyndighet. Kontrolløren bør ha kjennskap til hvordan føreren kan reagere i ulike situasjoner. Dette kan variere avhengig av ulike forhold i kjøretøyet og om han eller hun er alene eller sammen med flere. Kontrollørens opptreden er derfor meget viktig og krever erfaring og forståelse for det spesielle det innebærer å møte publikum i en kontrollsituasjon.

Slik skal Statens vegvesen møte publikum ved kontroll på vei:

- Opplys om hvilken etat du kommer fra, og si hva slags kontroll det dreier seg om. Legitimasjon skal anvendes.
- Bare én kontrollør fører samtalen med føreren.
- Unngå å ta seg til rette overfor sjåføren ved å åpne dører uten at du har ytret ønske om det, «henge» i speil/stigtrinn eller «ransake» førerhus uten førerens tillatelse. Husk at førerhuset er førerens hjem.
- Få en god dialog ved ikke bare å snakke til føreren, men med han, eller henne.
- Ved overtredelser av regelverk: Gi føreren en kort orientering om aktuelle bestemmelser og regler, og hva som skjer videre.
- Vær oppmerksom på at enkelte sjåfører ikke ønsker at utenforstående skal overhøre samtalen (for eksempel hvis samtalen dreier seg om å klarlegge uregelmessigheter, reaksjoner, personlige forhold og lignende). Det bør legges til rette for å oppfylle dette.
- Kontrollørene skal overfor personen(e) som blir kontrollert virke beroligende, ikke bruke unødvendige ord og uttrykk, være ironisk eller overlegen. Banning og skjellsord skal ikke forekomme, ei heller munnhuggeri og unødvendig diskusjon.
- Føreren skal få legge fram sin vurdering av saken uten å bli avbrutt.
- Kontrolløren må selv kunne innrømme og beklage feil.
- Bruk et kroppsspråk som ikke virker truende eller dominerende, men vær bestemt.

Kilde: Statens vegvesen, «Utekontrollinstruks».

Trøen undersøker kjøretøyet til Mathias Nilsson fra Töcksfors på riksvei 3 mellom Alvdal og Tynset. Foto: Gorm K. Gaare.

Vegard Einan leder i YS Privat

Parat er det desidert største YS-forbundet i privat sektor, med over 5000 flere medlemmer enn nummer to på listen. Nå er forbundsleder i Parat, Vegard Einan, gjenvalgt som leder av YS Privat.

– Parat er det største forbundet i privat sektor. For våre medlemmer er det viktig at vi påvirker arbeidsdagen der vi kan gjennom aktiv deltakelse, det gjør vi med ledelsen i sektorstyret i YS Privat, sier han.

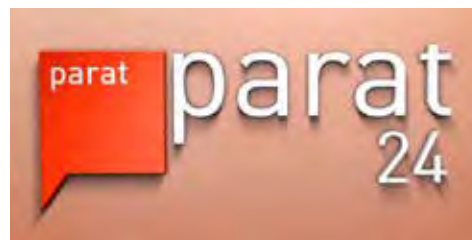
Parat-leder, Vegard Einan, er gjenvalgt som leder i YS-Privat. Foto: Trygve Bergsland.

Unn Kristin Olsen nestleder i YS Stat

Pål Arnesen er valgt som ny leder av YS Stat. I ledelsen får han med seg Jens Jahren fra BFO som første nestleder og Unn Kristin Olsen fra Parat som andre nestleder. Parat er det største YS-forbundet i staten, og Unn Kristin Olsen er glad for at Parat nå har fått en sentral plass i styret.

– Parat representerer store grupper i staten, blant annet politilederne og forsvaret, som kom inn i Parat i 2018. Samtidig representerer vi blant annet politiet og NAV, i tillegg til store grupper innenfor høyskole- og universitetssektoren, sier Olsen.

Parats nestleder Unn Kristin Olsen, er valgt som nestleder i YS-Stat. Foto: Trygve Bergsland.

Stadig flere ser Parat24-sendingene

Visste du at du kan se nyhetssendinger fra Parat24 hver uke? Her får du et utvalg av aktuelle saker fra uka som gikk. Sendingene får stadig flere seere. Vil du bli en av dem, finner du sendingene på parat24.com og på Parats Facebook-side [parat.com/ys.parat](https://www.facebook.com/parat.com/ys.parat).

Parat-rådgiver, Marianne Hårtveit, pusser opp i Kristiansand. Foto: Privat.

Nytt Parat-kontor i Kristiansand

Parats rådgiver i Kristiansand, Marianne Hårtveit, er på plass i nye lokaler 1. mars. Det nye kontoret, som er pusset opp i Parats farger, ligger i samme bygg som det gamle, nemlig i Hånesgården i Vestre Strandgate 42. Stikk gjerne innom for en prat!

Populær jobbveiviser

Over 3000 har gjennomført Jobbveiviseren, karrierekartleggeren som Parat lanserte sammen med Negotia og Delta i fjor høst.

– Vi har fått mange gode tilbakemeldinger, særlig fra dem som har gjennomført veiledningssamtale etter å ha gjennomført kartleggingen på nett, sier Lise Simensen fra CXS, firmaet som har utviklet Jobbveiviseren for de tre forbundene.

Du kan fortsatt gjennomføre Jobbveiviseren på nett, se www.parat.com/kompetanse.

Ny regnskapsmedarbeider

Diyana G. Tiedt (49) er ansatt i en 50 prosents stilling som økonomimedarbeider i Parats serviceavdeling. Diyana bor i Drammen, har bachelor i økonomi og forretningsjus, og har lang fartstid med økonomi og regnskap.

Diyana G. Tiedt er ansatt som regnskapsmedarbeider i Parat. Foto: Vette Daler.

Ny økonom og forhandler

Tonje Krakeli Sneen (27) er ansatt som forhandler og økonom i Parats forhandlingsavdeling. Tonje bor i Oslo, er utdannet samfunnsøkonom og kommer fra kunnskapssenteret i Norges bank.

Tonje Krakeli Sneen er ansatt som økonom og forhandler i Parat. Foto: Vette Daler.

Parats regionutvalg (RU)

RU region Nord (Finnmark, Troms, Nordland):

Leder: Lars Raymond Holm, Luftfartstilsynet
E-post: Lrh@caa.no
Åse Helen Andersen, Apotek 1 Hammerfest
E-post: aasehelande@hotmail.com
Anne-Katrine Thomassen, Brønnøysundregisterne
E-post: akt@brrreg.no
Tor-Fredrik Olsen, Finnmark Fylkeskommune
E-post: tor.fredrik.olsen@ffk.no
Per-Christian Størksen, Nordland Fylkeskommune
E-post: perst@nfk.no
Terje Grytdal Roland, Nord-Troms Tingrett
E-post: terje.grytdal.roland@domstol.no, Ungrepresentant

RU region Midt (Nord- og Sør Trøndelag, Møre og Romsdal):

Leder: Morten Mørch, NTNU Trondheim
E-post: Morten.morch@ntnu.no
Grete Kambuås, BOOTS APOTEK, Trondheim
E-post: Gretkam@online.no
Ronny Johannessen, NAV IT Forretningspartner, Steinkjer
E-post: Ronny.johannessen@nav.no
Randi Lisbeth Falling, Distriktstannklinikken Valldal
E-post: Randi.falling@mr fylke.no
Andreas Sylte, NTNU Ålesund
E-post: Asy@ntnu.no
Camilla Buvarp Tiller, Nord Universitetet Namsos, Ungrepresentant
E-post: camilla.tiller@gmail.com

RU region Øst

(Østfold, Hedmark, Oppland, Oslo og Akershus):
Leder: Hilde Margrete Bjørklund - Cappelen Damm AS
E-post: hilde.bjorklund@cappelendamm.no
Bente Iren Tollefsen Moen - Statens Pensjonskasse
E-post: bente.iren.moen@spk.no
Stein Grindheim - SAS Ground Handling
E-post: stein.grindheim@sas.no
Ronny Kjønso - Asko Øst
E-post: ronny.kjonso@asko.no

Anja P. Ahlstrøm – NIBIO

E-post: Anja.Ahlstrom@nibio.no
Gry Haakenstad, Oslo kommune, Ungrepresentant
E-post: Gry.haak@gmail.com

RU region vest (Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane):

Leder: Gro Nondal Buvik, Sognekraft AS
E-post: gro.nondal.buvik@sognekraft.no
Odd B. Eide, Sjøfartsdirektoratet
E-post: Odd.Eide@sjofartsdir.no
Hege Solbakken Sæbø, Stavanger Aftenblad AS
E-post: hege.solbakken.saebo@aftenbladet.no
Tommy Sævareid, Hordaland fylkeskommune
E-post: tommy.saevareid@hfk.no
Erik Andreassen, Gate gourmet i Bergen
E-post: eandreassen@gategourmet.com
Kari Nestaas, Indre Hordaland Jordskifterett, Ungrepresentant
E-post: kari.nestaas@domstol.no

RU region Sør

(Aust- og Vest Agder, Telemark, Vestfold og Buskerud):
Leder: Ragnhild Negård - NAV
E-post: ragnhild.negard@nav.no
Nina Ødegård – Universitetet i Sørøst-Norge
E-post: Nina.Odegard@hvb.no
Cecilie Holt, NAV
E-post: cecilie.holt@nav.no
John-Inge Nerland – Fylkesmannen i Buskerud
E-post: fmbujin@fylkesmannen.no
Anne Britt Skomedal, Vitusapotek Elefanten Kristiansand
E-post: annebritt1962@hotmail.com
Abishek Banstola, NAV Porsgrunn, Ungrepresentant
E-post: abishekbastola@gmail.com

Spørsmål til juridisk og forhandlingsavdelingen i Parat

Vi som gir svar i denne utgaven av Parat er:

Lene Liknes Hansen
Advokat

Annbjørg Nærdal
Advokat

Renate Messel Hegre
Forhandler

Pia Helene Willanger
Forhandler

Thore Eithun Helland
Advokat

Thomas Lilloe,
Forhandler

Har du spørsmål til juristene eller til forhandlingsavdelingen, kan du sende spørsmålene til trygve.bergsland@parat.com. Vi hjelper deg som medlem med alle typer problemstillinger knyttet til arbeidsforhold og tolkning av avtaleverket. Du kan også ta kontakt med oss når det er behov for skriftlig og muntlig rådgivning i forbindelse med omorganisering, nedbemanningsprosesser, ferie, arbeidstidsordninger, trygdespørsmål og lignende.

Krav på sluttattest

Jeg skal snart slutte i jobben min etter oppsigelse. Arbeidsgiver ønsker ikke å gi meg en attest. Kan arbeidsgiver nekte dette?

Åsa

Svar: Nei, arbeidsgiver kan ikke nekte å skrive en attest. Dette er beskrevet i arbeidsmiljøloven, og når du fratrer etter lovlig oppsigelse, har du krav på en skriftlig attest av arbeidsgiver. Attesten skal inneholde opplysninger om

arbeidstakers navn, fødselsdato, hva arbeidet har bestått i, og om arbeidsforholdets varighet. Arbeidsgiver har også mulighet til å skrive en mer utførlig attest dersom dette er vanlig i virksomheten og ikke annet er fastsatt i tariffavtale.

Du har også krav på attest dersom du blir avskjediget, men arbeidsgiver kan da opplyse i attesten om at arbeidstakeren er blitt avskjediget.

Lene

Helseproblemer ved skiftarbeid

Jeg har i hele mitt liv jobbet med skiftarbeid og har aldri tidligere hatt problem med å verken stå opp tidlig eller legge meg sent. For noen år siden fikk jeg diagnosen diabetes 2, og det er derfor svært viktig med regelmessige måltider, spise sunt og mosjon. Siden jeg jobber turnus, er dette bortimot umulig å få til, og de kroppslige reaksjonene har ikke latt vente på seg. I verste fall så kan dette føre til amputasjon og død.

Lederen min har uttrykt at han ikke kan gjøre noe med vaktene mine, «for da kommer alle andre også til å ville ha tilpassede planer». Jeg syns det er rart at jeg ikke kan få noe tilpassing, siden det ofte er mange ledige vakter som kunne vært bedre for meg, men arbeidsgiver nekter å legge til rette så jeg får byttet til disse vaktene.

Jarand

Svar: Arbeidsgiver har plikt til å tilrettelegge når du er syk, slik det er beskrevet i arbeidsmiljøloven. Her står det at dersom en arbeidstaker har redusert arbeidsevne som følge av blant annet sykdom, skal arbeidsgiver, så langt det er mulig, iverksette nødvendige tiltak for at arbeidstakeren skal beholde sitt arbeid. Tilrettelegging av arbeidstid er et av tiltakene som blir nevnt spesielt i loven.

Arbeidsgiver kan imidlertid kreve at du legger fram legeerklæring hvor det dokumenteres at du har en sykdom som gjør at det er behov for tilrettelegging, og hvilken tilrettelegging som må til. Domstolen har fastslått at arbeidsgivers tilretteleggingsplikt går langt, og at arbeidsgiver må dokumentere en forsvarlig oppfølging. Det blir stilt høyere krav til store virksomheter, men en syk arbeidstaker har ikke krav på en type tilrettelegging som fører til at det går ut over andre ansattes rettigheter. I tillegg må arbeidstaker selv også medvirke og være villig til for eksempel å prøve andre stillinger.

Annbjörg

Ekstra ferieuke

Jeg jobber ved et sykehus i Oslo og fyller 60 år i år. Er det slik at jeg først har rett til å avvikle denne ekstraferien etter fylte 60, år og er det arbeidsgiver som bestemmer når jeg kan avvikle denne ferieuken?

Aslaug

Svar: I henhold til ferielovens bestemmelser inntreffer retten til en ekstra ferieuke allerede 1. januar det året du fyller 60 år. Det betyr at du kan kreve ekstra ferieuke selv om du ennå ikke har hatt bursdag dette året. Når det gjelder avvikling av ekstra ferieuke, kan

du selv bestemme når den skal tas i løpet av ferieåret. Arbeidsgiver skal likevel varsles minst to uker før avvikling av ekstraferien.

Renate

Tilslutning til hovedtariffavtale

Det er snart lønnsoppgjør på hovedtariffavtalen i staten. Jeg har flere kolleger som vil melde seg inn i Parat. Vil de ved innmelding få tilgang på YS, LO og Unios hovedtariffavtale?

Kaja

Svar: I 2018 hadde vi et hovedoppgjør i staten, og ny hovedtariffavtale ble opprettet for to år (gjeldende fra 2018 til 2020).

Er nye medlemmer nyansatt i staten eller uorganisert, vil nye Parat-medlemmer bli tilsluttet vår hovedtariffavtale umiddelbart. Medlemmer som melder seg inn i Parat fra et forbund som er tilsluttet Akademikerne, vil imidlertid ikke få tilgang på vår hovedtariffavtale før ny tariffavtale etableres i mai 2020.

Pia

Allergi og hundehold i sameie

Jeg bor i en lavblokk. Helt siden jeg flyttet inn, har jeg hatt det godt i den romslige leiligheten. Nå har det imidlertid oppstått et problem. Den nye naboen i samme etasje har en hund, en stor langhåret rakker, og jeg er allergisk mot hunder. For tiden er jeg svært plaget. Jeg har ringt til politiet, men de kunne ikke gjøre noe. Jeg har snakket med styreleder i sameiet, og han sier at det i vedtektene er forbud mot husdyr, men styret vil ikke gjøre noe. Er det noe jeg selv kan gjøre, eller må jeg flytte?

Eiliv

Svar: Ifølge eierseksjonsloven kan en seksjonseier som hovedregel ha dyr, men sameiet kan i vedtektene eller i ordensreglene ha et forbud mot dyrehold. Ved forbud kan seksjonseieren likevel ha dyr dersom gode grunner taler for det og dyreholdet ikke er til ulempe for de øvrige brukerne av eiendom-

men. Som et eksempel på gode grunner er en person med sosial angst som trenger et dyr for å komme seg ut. Men dette er ikke nok dersom dyret er til ulempe for andre.

Dersom du kan legge fram for styret en legeerklæring på at du får plagsom allergi av hunden, må styret undersøke om hundeeieren har gode grunner. Har han ikke en god grunn, må naboen kvitte seg med hunden. Har han en god grunn, må styret gjøre en samlet vurdering. I ditt tilfelle kan styret godt komme fram til at naboen må få bort hunden. Som sameier kan du kreve at problemet blir en egen sak på neste styremøte.

Thore

Reservasjon mot turnusarbeid

Ledelsen har nå framlagt en ny arbeidsplan som medfører at vi må arbeide turnus og til ulike tider på døgnet. Tariffavtalen åpner for en slik arbeidstidsordning, men mange av oss er eldre arbeidstakere og sliter med å arbeide natt. Spørsmålet er derfor om vi kan reservere oss fra å arbeide turnus, på samme måte som vi kan reservere oss for overtid?

Sjur

Svar: Ifølge arbeidsmiljøloven kan arbeidstakere som regelmessig arbeider om natten, ha rett til fritak fra den arbeidstidsordningen som gjelder for arbeidstakergruppen, når du av helsemessige, sosiale eller andre vektige velferdsgrunner har behov for det.

For å slippe nattarbeid må du altså ha en helsemessig, sosial eller annen viktig velferdsgrunn for å slippe. Hva som ligger i regelmessig må avgjøres konkret, men det må nok kreves at man arbeider flere netter i måneden. Det er et vilkår at fritak fra nattarbeid ikke fører til vesentlig ulempe for virksomheten, og det må finnes ledig dagarbeid du er kvalifisert for.

Hensynet til de andre ansatte skal også vurderes. Fører ditt ønske om å slippe nattarbeid til større belastning på andre arbeidstakere som arbeider om natten, vil det kunne være en vesentlig ulempe for virksomheten.

Thomas

					KRYP-DYR	SJØ-MANN PINES		M. NAVN VARE-HUS		ARTIKKEL		JUNIOR	
					➡					⬇️	ENHVER	BETAL	BE-STEMTE
SEN-DREKTIG						FALLER		EDEN GLANE					
BULLS PRESS #190					MUSIKK-INSTR.		TRE LIKE					FOR-SINKET	
TEORI AKSEPTERE													
SPORTSGREN		UTHUS SIGNALISERE		FOR-BINDING ARTE				VALUTA	AVHANDLINGER	⬇️	OPP-VOKSENDE		= NORGE
PLANTE													
OVERHODE DRILLE												FUGL	AP
				OPPFØRER LEGERING			PURKE LEDER						
CESIUM (kj.)		NASJMERKE LAND			UAVHENGIG	PRON.SIDE					TIDSRØM GYS		
				MUSIKER ERODERT									
SPORTSKOMMENTATOR		BILSKILT FRA SKIEN								↩️		500	BANNLYSINGER
						OFFERPREST INNHOSTING							
SLEKT IMENS	UMAK ORK				UTROP IKKE			NA-SJØNER				LIVD	
		POP			DESSUTEN			SNYLTER					
STØTTE					NEMO						DUSKREGN		

Løsningen på kryssordet i medlemsbladet Parat nummer. 4 – 2018 er:

«NOE AV GUSTAV VIGELANDS LIVSVERK» Den heldige vinneren er: Torild Hildre, fra Barkåker.

Frist for å sende inn løsning på neste kryssord er: **24. mai 2019.**

Vi trekker én vinner hver gang.
Send løsningen til redaksjonen,
enten som e-post til
trygve.bergsland@parat.com
eller ordinær post til:
**Parat, Postboks 9029,
Grønland, 0133 Oslo**

Husk å merke e-posten/konvolutten «Kryssord 1/2019».
Husk også å skrive på ditt eget navn og adresse.

Premie: Elvang Latitude alpakka-pledd av 50 prosent alpakkaull, 40 prosent fåreull og 10 prosent mikrofiber. Pledet er Fair Trade-sertifisert. Målene er 130x200 centimeter (se foto).

MINI KRYSSORD

1	2		3	4	5	6
7			8			
9				10		
11			12			
			13			
14	15					
16			17			
18		19			20	
21						

Vannrett

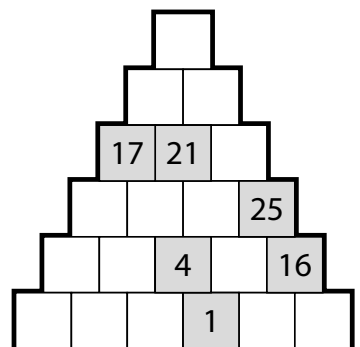
1. Mistrøstige
7. Flatemål
8. Norrøn gud
9. Flire
10. Varme
11. Kravler
13. = Æ
14. Bygen
16. Drikk
17. To like
18. Mer forståelig
21. Ødelegger

Loddrett

1. 0,5 liter
2. Vener
3. Floss
4. Ramponerer
5. Filtrere
6. Forandringer
12. Skorte på
15. Pikenavn
19. Selskapsform
20. Tone

TALL PYRAMIDEN

Alle feltene skal fylles med tall. Noen tall er fylt inn på forhånd, og dette utgjør summen av tallene i de to feltene under. Du må sette inn begge tallene i de to tilstøtende feltene for å finne tallet i feltet over, og motsatt, du finner tallet i et felt ved å trekke tallet i feltet ved siden av fra tallet i feltet over.

Løsning:

Navn:

Adresse:

SUDOKU

			3	4	9		7	8
9	7	2			6	3		4
4		3	5					
7	9	5		6				2
3	2		9					7
		1		7	8	5		3
2			1		5		8	9
8				9		1		
5		9			2		3	

Lett

© Bulls

3		4		5	8			
		1		6				
						5	1	7
	4	6			9	3		
	3	5					7	
	8			7	1		5	
							6	8
8	9					7		
		2	7	8		4	3	

Middels

© Bulls

	6	8		2				4
9	4			6		3		
1		5	3	9			2	
								5
			2		9	1		
	8		4			3		
						8		
			1					
			6	4	5			1

Vanskelig

© Bulls

K	T	F	R	R	T	B	T	A	T	N	K	P	T	P
L	B	A	J	F	T	N	T	E	O	A	B	G	T	R
O	I	G	V	O	T	E	E	T	F	S	N	E	E	I
H	L	V	N	R	L	B	L	F	L	I	O	K	H	V
E	I	O	H	I	E	L	E	B	N	E	S	T	M	A
T	N	V	V	T	T	S	E	T	Ø	P	T	S	O	T
T	N	P	L	E	T	S	E	T	O	R	A	I	S	S
I	B	T	L	O	R	R	I	R	H	T	T	V	G	A
T	R	I	V	M	E	L	T	R	R	E	L	R	Y	M
E	U	E	M	T	A	R	E	R	E	U	T	A	L	L
L	D	T	O	E	Å	M	L	S	E	L	T	P	B	I
O	D	M	S	D	U	S	R	T	S	B	L	A	T	N
K	A	T	R	E	T	K	A	L	S	A	I	I	N	G
T	L	B	O	R	P	I	K	S	G	N	A	L	F	L

Ordplunder

Bokstavene i ordet under har blandet seg litt. Kan du finne fram til riktig ord ved å plassere bokstavene i riktig rekkefølge i de hvite feltene?

Den grå teksten på siden gir deg noen hint. Skjul teksten om du ikke vil ha hjelp.

L	A	E	D	P	S	I	L	T
---	---	---	---	---	---	---	---	---

FYLL INN ORDET:

--	--	--	--	--	--	--	--	--

NOEN SMÅ HINT

- Ordet starter med bokstaven P
- Fotstykke
- Sokkel for søyle, statue eller byste

KRYSS OG TVERS

Finn alle ordene. Ordene kan stå vannrett, loddrett eller diagonalt, og kan ofte stå skrevet baklengs.

BILINNBRUDD

BLYGSOMHET

EKSPORTRÅD

FILLERISTING

FJOLLETHET

KAFFESTOVE

LANGSKIP

MOTERETNING

NATURRESERVAT

OVERLESSA

PARVIS

PRIVATSAMLING

SLAKTERTAK

TITTEHOL

TRØBLET

PARATS TRENINGSSIDE MED HJERNETRIM

Sender du oss løsningen på alle oppgavene på denne siden, er du med i trekningen av en Elvang Latitude alpaka-pledd av 50 prosent alpakaull, 40 prosent fåreull og 10 prosent mikrofiber. Pleddet er Fair Trade-sertifisert. Målene er 130x200 centimeter (se foto).

Frist for å sende inn løsningen er 24. mai 2019.

Vi trekker én vinner hver gang. Send løsningen til redaksjonen, enten på e-post til trygve.bergslund@parat.com, eller ordinær post til: Parat, postboks 9029 Grønland, 0133 Oslo. Husk å merke e-posten/konvolutten «Hjernetrim 1/2019». Vinneren av hjernetrim i 4/2018 er Ann Christin Thorkildsen, fra Larvik.

Læring og utvikling i arbeidslivet

Når er du ferdig utlært? Før var det kanskje slik at når vi var ferdige med en utdanning, så klarte vi oss med den resten av arbeidslivet. I dag vet vi at det er langt fra slik det er. Parat som fagforening med over 40 000 medlemmer ønsker å bidra til å sikre deg som medlem en bedre arbeidsdag og styrke mulighetene til læring og utvikling.

Dette er noe av bakgrunnen for at vi i høst innførte et nytt medlemstilbud, «Jobbveviseren». Dette er en type personlighetstest som skal vise deg hvilke kapasiteter du har, basert på svarene du gir på spørsmål som stilles. På vår hjemmeside finner du denne under fanen «kompetanse».

Med dette tilbudet gir vi deg som medlem en tjeneste som har blitt godt mottatt, og som vi nå er i prosess med å se om vi kan utvide. Svarene som kommer i dagens system, gir deg en pekepinn på det som kalles «soft-skills». Den kartlegger imidlertid ikke hvilke kurs, studier eller konkret kunnskap du besitter. Dette er noe vi kanskje kan tilby senere.

Målet er å gjøre det lettere for deg som medlem å skaffe oversikt over hvem du er, og hvilke egenskaper du har. Gjennom dette ønsker Parat å gi deg mulighet til å ta større kontroll over eget arbeidsliv. Kanskje får du muligheten til å omstille deg før du blir omstilt, ved å ta valg basert på en bedre kunnskap og innsikt om deg selv og jobber du kan passe til.

Mitt håp er at vi på sikt kan tilby mer individualiserte tilbud om kurs og studier, på områder du ønsker, men ikke har tilgang i dag. I vårt politiske dokument sier Parats landsmøte at det skal lønne seg å ta en utdanning. Økt utdanning er av avgjørende betydning for den enkelte, for samfunnsutviklingen, produktivitetsvekst og fortsatt utvikling av innovasjon og konkurranseevne i samfunnet.

«Læring og utvikling i arbeidslivet og på arbeidsplassene» er derfor årets flaggsak i Parat. Flaggsaken er et årlig tema som organisasjonen skal legge ekstra vekt på. I 2018 var temaet arbeidstid, i 2019 er det altså læring og utvikling.

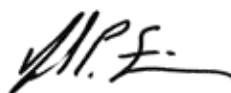
Hensikten med flaggsaken er økt kunnskap blant medlemmer, tillitsvalgte, ansatte og i arbeidslivet for øvrig. I tillegg skal flaggsaken gi et bedre grunnlag for utforming og legitimering av Parats politiske og tariffmessige synspunkter på området.

Gjennom arbeidet med flaggsaken i 2019 skal Parat jobbe for kompetanseutvikling i arbeidslivet. Det er overraskende å se undersøkelser som viser at svært få virksomheter kartlegger ansattes kompetanse. Uten å vite hvilken kompetanse bedriften har, mister vi store muligheter til strategisk utvikling av konkurransekraft og nye tjenester.

I den norske diskusjonen om læring og utvikling i arbeidslivet spør vi ofte om det er for mange, eller for få med høyere utdanning. Vi spør også om hvilke konkrete utdanningsretninger og kunnskapsbehov som etterspørres. Gjennom dette setter vi høyere utdanning og fagutdanning opp mot hverandre. Parat mener vi i større grad må snakke om den læringen og utviklingen av kompetanse som skjer hver dag i virksomhetene på arbeidsplassene, det man kanskje lærer etter å ha tatt en utdanning.

Vi må finne måter å verdsette både den kompetansen man tilegner seg på utdanningsinstitusjoner fordi vi trenger at flere både tar høyere utdanning og fagbrev, og den læringen og kunnskapsbyggingen som skjer i arbeidslivet. Det er disse sammen som gir høy produktivitet og trivsel.

Det farligste hver og en av oss uansett kan gjøre, er å tro at vi ikke trenger å lære oss noe nytt, og at arbeidsoppgavene ikke vil forandre seg. Det kan bli en dyrekjøpt lærdom.

Vegard Einan
Leder i Parat

Twitter: @vegardeinan

Facebook: facebook.com/VegardParatYS/

Foto: Trygve Bergslund

Parat med egen kleskolleksjon

Parat har valgt ut et lite utvalg kvalitetsklær. Medlemmer og tillitsvalgte kan bestille klærne i parat.shop.idegroup.no og betaler kun vår innkjøpspris.

Parat betyr at vi alltid står klar, uansett når du trenger hjelp. Et enkelt norsk ord som er tydelig i sitt budskap og som har fått Språkrådets pris for nettopp dette.

Fargen er oransje, som gir varme og som signaliserer glede, bevegelse og nytelse. Oransje virker oppløftende og den jager triste tanker på dør. Oransje stimulerer også til aktivitet, nysgjerrighet og kreativitet.

Skalljakke for vår og sommer. Vind- og vannavvisende i dame og herrestørrelse
555 kroner *

Hettegenser i økologisk bomull, leveres i dame og herrestørrelse
379 kroner *

T-shirt i økologisk bomull, leveres i dame og herrestørrelse
149 kroner *

Liten sekk, 17 liter
185 kroner *

Kabinkoffert 37 liter
Lett og solid koffert med fire hjul
1370 kroner *

* Frakt kommer i tillegg.

Boliglån fra
2,09%

Litt høy rente på boliglånet?

Den nye avtalen YS har fremforhandlet sikrer deg blant markedets aller beste renter på boliglån. Flytter du boliglånet ditt til Gjensidige Bank kan du fort spare inn kontingenten og vel så det.

Finn ut hvor mye du kan spare på gjensidigebank.no

Priseksempel Boliglån inntil 50 % av verdigrunnlag. Nom. rente 2,09 %, eff.rente 2,16 %, 2 mill., o/25 år, totalt: 2.584.497,-. Gjelder for medlemmer i Parat som bruker banken aktivt. Prisen er per 2.1.2019 for nye lån og kan bli endret.